מתוך אתר "בינינו" | מערכת שיעורי תורה לצפיה | BEINENU.COM

העלון לאברכי כולל, בני הישיבות ולכל לומדי התורה

האיחוד בחידוד

המאחד בקרבו חידודים ותשובות בהלכה ובאגדה

לע"נ ר' שמעון יהודה בן הגה"צ ר' אברהם יעקב (זיידל) עפשטיין זצוקלה"ה

נפלאות מתורתך

"שׁוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא אָחִיךָ הוּא". דברים י"ז ט"ו.

פסוק זה נדרש גם 'לכל משימות שאתה משים', כדאיתא בימות מ"ה ב': "דבא אכשריה לרב מרי בר רחל (מעובד כוכבים הבא על ישראלית הוה - רש"י), ומנייה בפורסי דבבל (גבאים ממונים על ישראל - רש"י). ואף על גב דאמר מר שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ, כל משימות שאתה משים אל יהו אלא מִקֶּרֶב אַחֶיךָ, האי כיון דאמו דאמו מישראל, מִקֶּרֶב אַחֶיךָ קרינן ביה". ובדומה לזה אמרו בקידושין ע"ז ב': "אושפיזכינה דרב אדא בר אהבה גיורא הוה, והוה קא מנצי איהו ורב ביבי, מר אמר אנא עבידנא סרורותא דמתא, ומר אמר אנא עבידנא סרורותא דמתא. אתו לקמיה דרב יוסף, אמר להו, תנינא, שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ [...] מִקֶּרֶב אַחֶיךָ, כל משימות שאתה משים לא יהיה אלא מקרב אחיך. אמר ליה רב אדא בר אהבה, ואפילו אמו מישראל (בתמיה). אמר ליה, אמו מישראל, מִקֶּרֶב אַחֶיךָ קרינא ביה...".

וכך פסק לדינא הרמב"ם בפ"א מהל' מלכים ה"ד: "אין מעמידין מלך מקהל גרים אפילו אחר כמה דורות עד שתהיה אמו מישראל, שנאמר לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא אָחִיךָ הוּא. ולא למלכות בלבד, אלא לכל שררות שבישראל, לא שר צבא, לא שר חמשים, או שר עשרה, אפילו ממונה על אמת המים שמחלק ממנה לשדות, ואין צריך לומר דיין או נשיא שלא יהא אלא מישראל, שנאמר מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ, כל משימות שאתה משים לא יהו אלא מִקֶּרֶב אַחֶיךָ".

*

איתא בגיטין נ"ז ב': "מבני בניו של סנחריב למדו תורה ברבים. מאן אינון, שמעיה ואבטליון". וכן אמרו ביומא ע"א ב', שאמר להם הכהן גדול בלשון גנאי: "ייתון בני עממין לשלם", וכפרש"י שם: "לפי שבאו מבני בניו של סנחריב...".

ושמעיה ואבטליון היו מפורסמים בגדולתם העצומה בתורה, שהיו הדור השישי של מנהיגי ישראל בבית שני ומוסרי התורה, והדור הרביעי שב'זוגות', כפי ששינו באבות פ"א, שמעון הצדיק, אנטיגנוס איש סוכו, ויוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן, יהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי, יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח, ואחריהם עמדו שמעיה ואבטליון, ועליהם שנינו בחגיגה ט"ז ב': "הראשונים היו נשיאים ושנים להם אבות בית דין", והיינו ששמעיה היה נשיא ישראל ואבטליון היה אב בית הדין, ועל פי זה ביאר הרע"ב באבות שם ד': "כל התנאים הנזכרים בפרק זה זוג, פלוני ופלוני קבלו מפלוני ופלוני, הראשון מהם נשיא והשני אב בית דין".

והנה כל הלומד גמרות אלו אודות היחוסם של שני גדולי עולם אלו, שהיו מבני בניו של סנחריב, מסיק כי פשטותה מורה שהיו גרים, ואם כן מתקשה קושייה עצומה, כיצד נתמנו גרים הללו לתפקידים רמים אלו בישראל, לשמש כנשיא ישראל וכאב בית הדין, כאשר ההלכה קובעת כי אי אפשר למנות גר לשום שררה על ישראל.

ואמנם כי כן היה מקום לומר בגמ' כי לאו דוקא סברו שהיו גרים בעצמם, אלא היו מזרע גרים, ואמם מישראל, שעל כהאי גוונא אמרו בגמ' שם: 'כיון דאמו מישראל, מִקֶּרֶב אַחֶיךָ קרינן ביה'. וכן איתא בערוך (ערך 'דגם): "שמעיה ואבטליון שבאו מטיפת גרים". והיינו שאביהם היה גר, ולעולם יתכן ואמם מישראל היתה.

מכל מקום מצאנו בדברי הראשונים והקדמונים אשר למדו כי הם בעצמם היו גרים, כפי שכתב הרמב"ם בהקדמתו ליד החזקה: "שמעיה ואבטליון גרי הצדק..." [וראה עוד בהקדמתו למשנה, שכתב בפרק השלישי: "...מיחיסי חכמי המשנה... ומהם ארבעה מקהל גרים, והם שמעיה, ואבטליון, ור' עקיבה, ור' מאיר". ועדיין אפשר לומר דכוונתו על 'זרע גרים' ולא שנתגיירו בעצמם, דומיא דר"מ שהיה בן גרים מזרע מנירון קיסר שהתגייר בגיטין נ"ו א']. וראה במאירי ביומא שם שאמר: "ואמר ר' (-הכהן גדול) כמקנא על שמעיה ואבטליון, שהיו גרים ובאים מבני בניו של סנחריב". וכן בתשב"ץ (ח"א סוס"י ל"ג), ועוד ראשונים רבים, הנוקטים שהיו בעצמם גרים, וראה עוד ברע"ב מברטנורא שם הכותב: "שמעיה ואבטליון. גרי צדק היו, ומבני בניו של סנחריב הם". וא"כ כיצד יבאר את סיבת התמנותם לשמש כנשיא ואב"ד.

והוסיף התשב"ץ (בפירושו 'מגן אבות' על מסכת אבות שם, וכעי"ז כתב בקצרה בשו"ת שם) להוכיח כי שמעיה ואבטליון בעצמם היו גרים: "ועוד שבודאי שמעיה ואבטליון הם עצמם היו גויים ונתגיירו, וכן מוכיח בראשון משבת (י"ד א'), שאמר הלל, 'מלא הין מים שאובין פוסלין את המקוה', שחייב אדם לומר בלשון רבו (ברכות מ"ז א') והנטפחא המדוקדקת היא 'מלא אי"ן' באל"ף, וזהו שאמר שחייב אדם לומר בלשון רבו, כי כן היה לשון רבו שמעיה שקבל ממנו, כי לא היה יכול לומר 'הין' לפי שהיא גר והגויים אינם יכולין לומר ה"א ולא חי"ת ולא עי"ן ולא כ"ף רפה, כמו שהוא מפורסם מהנכרים, ובמקום 'הין' היה אומר 'אין'. והלל היה אומר בלשון רבו, ומזה היה נראה כי הוא היה גוי ונתגייר. וכן נראה ממה ששנינו בעדיות (פ"ה מ"ו), והביאוהו בפרק מי שמתו (ברכות י"ט א'), שאמרו על אותה שפחה שהשקוה שמעיה ואבטליון, דוגמא השקוה, כלומר גירות כיוצא בהן, על כן יש לתמוה איך מנוהו נשיא".

זאת ועוד מקשה התשב"ץ (בפירושו 'מגן אבות' על מסכת אבות שם), דכל מה שאמרו שכאשר האם היא מישראל שפיר נחשב כמקרב אחיך, הוא רק לשאר שררות, אך לגבי נשיאות ומלכות אינו כן, וצריך שיהיו אביו ואמו מישראל, ואם כן קשה עוד יותר כיצד מינו את שמעיה לנשיא.

*

רבים מהקדמונים עמדו בשאלה זו, ויישבו בכמה אופנים וכדלהלן:

התשב"ץ מיישב, דכל מה שכתבה התורה דיש למנות לשררה ומלכות מישראל ולא גר, הוא דוקא כאשר יש בישראל הראויים לשררה זו, אך כאשר אין בישראל הראויים לשררה, לא פסלה התורה את הגרים, ועל כן, היות ובאותו דור לא היו גדולים וראויים כמו שמעיה ואבטליון לקבלת התורה ומסירתה לדורות הבאים, והם היו הראויים יותר מכולם, לכך שפיר הותר למנותם לנשיא ואב"ד, והארוך להוכיח דבריו הללו מסוגיות הש"ס, שכאשר אין אחר מישראל הראוי לנשיאות ולשררה כמו הגר, ממנים את הגר למשרה הרמה ואף לנשיאות על ישראל.

רבי יהודה ליווא זצ"ל (המהר"ל מפאגרג, בספרו 'דרך חיים' על אבות שם, ובעתיק דבריו גם התוספות יו"ט שם), חולק על השיטות הסוברים כי שמעיה ואבטליון היו בעצמם גרים, וכותב על כך: "בודאי זה טעות גמור", ולומד כי באו מזרע גרים: "ובודאי אמן מישראל היו, ולכן היו מותרים למנותן נשיא ואב"ד".

ועל דברי המהר"ל הללו כתב רבי חיים בנבנשתי זצ"ל בחיבורו הגדול 'כנסת הגדולה' (חו"מ, הגהות בית יוסף סי' ז' ס"ק א' ד"ה איברא שלכאורה קשה): "ואף על פי שהרב ז"ל כתב שזה טעות, כבודו במקומו מונח, שרבים וגדולים מן הדעת הזה (-הסוברים כי שהיו בעצמם גרים), והרמב"ם מכללם כמ"ש בהקדמת היד החזקה ובפי' המשנה בפ"ק וב"פ דעדיות, והראב"ד ז"ל בפ"ה דעדיות פירוש' קמא, ורבינו עובדיה בפ"ק דאבות. וז"ל הנשר הגדול מהר"י אברבנאל ז"ל בספר נחלת אבות במשנה שמעיה ואבטליון... עיניך הרואות שדעת הרב ז"ל גם כן היא ששמעיה ואבטליון הם עצמם היו גרים, והכי מוכח... ולשון 'שהיו גרים' משמע שהיו עצמם גרים, לא שהיו הקהל גרים... אלא ודאי כל המפרשים שמפרשים... סוברים דשמעיה ואבטליון הם עצמם היו גרים ולא מקהל גרים, וכן מתפרשין דברי רש"י ז"ל במסכת ברכות פ' שמתו, דף י"ט [א', ד"ה דזמא], וכמו שנראה מדברי התוספות ז"ל שם".

ולכך כתב ליישב, דהנה בפסוק נאמרו שני דינים, האחד, 'מִקֶّרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶך', וממנו למדו חז"ל כי כל שימות יהיה רק מישראל. והדין השני, 'לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא אָחִיךָ הוּא', ואיסור זה הוא רק על מלך, שאסרה התורה למנות איש נכרי למלך על ישראל, ולפיכך גם למדנו שיש חילוק בין מלך לשאר שררות, כבודו בעינן אביו ואמו מישראל ואילו בשאר שררות די אם אמו מישראל [ואם כי הרמב"ם עצמו סבר דאף למלכות די אם אמו מישראל, וכדלעיל]. ועל כן אפשר לומר, דכך גם יש לחלק, שבמלך גם אם קיבלוהו ישראל עליהם, לא מועיל ואי אפשר למנות איש נכרי, אך לשאר שררות, אם קיבלו ישראל אותו עליהם, שפיר דמי.

ועדיין מוסיף וכותב, דלבו מגמגם בזה, דהרי נשיאות היא כמו מלכות, ומהיכי תיתי להקל בה כשאר שררות ולא לדמותה למלכות. ושוב כותב דאפשר ליישב משני צדדים, או שאמנם נשיאות היא יותר משאר שררות אך אינה מלכות ולכך ניתן להקל בה, או דאף במלכות אם קיבלו ישראל עליהם, קבלה אמיתית שאינה באונס וברצון ראשי ישראל, שפיר דמי. ולמעשה פוסק הכנה"ג, דיש ללמוד משמעיה ואבטליון לכל מינויים בשישראל, דאם קיבלו ישראל מרצון את הגר עליהם ומרוצים במינויו, קבלתם מהני ואפשר למנות הגרים לכל שררה על ישראל.

ורבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל (תומים חו"מ סי' ז' סק"א) מביא את תירוץ הכנה"ג, וממאן בדבר שיועיל הסכמה וקבלה, דאין תועלתם אלא לענינים שבממון, לא לנשיא ואב"ד העוסקים גם בדיני נפשות. ובדומה גם טען הברכי יוסף שם סק"ו, ולכך תירץ התומים, שהיות והתורה נתנה רשות למלך להמית ולהורג לתקון המדינה (רמב"ם בפ"ב מהל' רוצח ה"ד): "אף הוא אם רואה אדם גדול בתורה ומדע, יכול למנותו לראש לדון אפילו דיני נפשות, כי אתו דבר חוק ומשפט... וא"כ שמעיה ואבטליון נתמנו מפי מלך, כי בימיהם היה מלכי חשמונאים הכשרים, ויכולים לדון בכפיה כי יד המלך היה עמם".

עוד כתב: "או שנאמר כי באמת אילו היה בא דיני נפשות (-לפני שמעיה ואבטליון), לא היו דנים ולא נתמנו לכך, רק למקבלי שמועה ובירור הלכה בתורה שבע"פ, לעוצם חכמתם ובינתם ויראתם הקודמת, ובזו היו נשיאים ואב"ד, ולא לדון דיני נפשות, וצ"ע".

*

רבי יחזקאל לנדא זצ"ל (בעל ה'נודע ביהודה', בספר דרשותיו 'דורש לציון' דרוש ג'), עמד בשאלה זו, ובתחילת דבריו כתב: "והנה על קושיא אחת גדולה היא עלי הייתי משתומם מאוד... והייתי נבהל על המראה שלא נזכרה קושיא זו בשום פוסק ולא בתלמוד בבלי וירושלמי ומפרשיהם, עד שהאיר ה' את עיני ומצאתי קושיא זו בכה"ג... ובישוב קושיא זאת מסיק הם דקבלוהו עליהם מהני אפילו במלך".

ועל מסקנא זו מקשה, הרי מקרא מלא הוא 'לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי', ומהלשון 'לֹא תוּכל' משמע שאי אפשר לעשות כן, גם לא בהסכמת כל העם, ומוסיף להקשות כל כותב: "ולפי זה קושיא זו היא חמורה ביותר, עד שכמעט בתחלת העיון לא ידמה שיעלה ארוכה לקושיא זו".

והנה אמרו חז"ל (כדלעיל) כי שמעיה ואבטליון באו מסנחריב. וצ"ב לאיזה טעם אמרו זאת. ואפשר לומר, דהא אמרו ביבמות ט"ז ב', דבדוכתא דקביעי עשרת השבטים, גוי המקדש בת ישראל בזמן הזה, חוששין לקידושיו, חוששים שמא הוא מאותם אובדים בארץ אשור הנחשבים כספק ופסולים שכן אינן נזהרים בעריות וגיטין. ובמסקנא דמילתא שם ע"ז א' אמרו: "לא זזו משם עד שעשאום עובדי כוכבים גמורים", והיינו דגרי הבא מארצות אשור נחשב כגרי גמור ואין בו שום חשש ספק ישראל, וכאשר יתגייר אחד מהם, ראוי לו לבוא בקהל בתורת כשר, ואף בתו אם היתה בשעת גירותה פחותה מבת שלוש שנים ויום אחד, ראויה וכשרה היא לכהן.

ויעויין בדברי הכנה"ג דלעיל, שפתח בהם בשאלה: "עמד השואל בבית המדרש ושאל, על איש יהודי יצריה אלבשיה ובעל בת אל נכר, והוליד ממנה בן ונתגייר אותו הבן, אם כשר וראוי למנותו פרנס על הצבור או לא. והשיבו בה זוגא דרבנן, היות ולא כוונו בשמועתם, זה אוסר וזה מתיר...". המכשירים סברו דכיון שאביו מישראל שפיר נחשב 'מקרב אחיך', ואילו הפוסלים טענו, דכיון שאינו מיוחס לאביו, דנחשב הוא כבנה של הגויה, מה שייך להחשיבו כ'מקרב אחיך'.

ולפי הדברים הללו, בהא דאמרינן לעיל אודות גרי הבא מהמקומות הללו אשר באשור דנחשב כפסול, כל האמור הוא רק בסתם גוי, אך אם יבוא אחד מישראל מהאובדים בארץ אשור, הגם שלמדו כי עשאום כגויים לכל דבריהם, כותב רבי יחזקאל לנדא זצ"ל: "מכל מקום זרע אבותיהם המה שהיו ישראלים, ומקרי מקרב אחיך". ולפי זה מסיק: "ומשכחת עכו"ם מקרב אחיך".

ומעתה מבואר שפיר מדוע כתבו חז"ל כי שמעיה ואבטליון היו גרים מאשור, דתיכן לומר דלידתם היתה באופן זה, שאחד מזרע אשור בא על בת ישראל מעשרת השבטים, היות ועשו חז"ל את עשרת השבטים כגוים גמורים, הרי אותו בן צריך גירות למרות שאמו מישראל, אך יחד עם זאת עדיין נחשב הוא כ'מקרב אחיך', וראויים הם למלוך על ישראל ולשמש בנשיאות וכאב בית הדין.

ומוסיף רבי יחזקאל וכותב, דיש לו קצת ראיה דשמעיה ואבטליון, מלבד מה שהיו מזרע אשור, באו גם מזרע ישראל, שכן אמרו עליהם ביומא (שם): "ייתון בני עממין לשלם". ומדוע אמרו עליהם 'בני עממין' לשון רבים. ואלא רצו לרמוז למה שאמרו ביבמות ע"ז ב': "בתולה הבאה משני עממין (-מגר ובת ישראל, כשרה לכהונה)", וזה מה שאמרו 'בני עממין', שהמה באו מגוי שבא על בת ישראל, שיש בו בחינה של שני עממין, ולכך שפיר היו ראויים לנשיאות ואב בית הדין.

© כל הזכויות שמורות לאגודת "בינינו" - בס"ד, אין לשנות ולהעתיק

שלוחה בזאת ברכת מזל טוב לעומקא דליבא
למשפחת רם מגזע תרשישים, מזקני חכמי ישראל ומרביצי התורה
הגאון הגדול מרן רבי שמעון בעדני שליט"א וכל משפחתו הכבודה
ולחתנו היקר ידידנו הנעלה והנכבד
מחשובי התלמידי חכמים בעיר התורה 'בני ברק' וממרביצי התורה ב'נס ציונה'
שמו הולך לפניו בעמלו ושקידתו המופלגת בתורה
ידיו רב לו בידיעת התורה ונהירין לו שביליה ונתיבותיה בכל חלקיה
הגאון ר' יצחק בן יוסף שליט"א
מזכה הרבים במימון הדפסת והפצת גליונינו לאלפים בבני ברק וסביבותיה
לרגל השמחה במעונו, באירוסי נכדתו-בתו הכלה שתחי'
עב"ג הבה"ח אביתר שמואל עמרם שיחי' מבכירי ישיבת 'קול יעקב'
יתן ה' שהזיווג יעלה יפה לתפארת המשפחות המפוארות בישראל, ויזכו להקים בית נאמן בישראל, בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות, דורות ישרים מבורכים, ורוב שמחה ונחת מכל יוצ"ח, בהמשך עמלה של תורה והרבצת תורה, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא ואך טוב וחסד כל הימים
המברכים מקרב לב, מערכת 'האיחוד בחידוד' ורבבות 'קוראי עונג'

פרשת שפטים תשפ"ב

גליון תרל"ה — שנה ט"ז

כתב חידה

את מעלת הורי גם אני קיבלתי,
ועמהם בנזכרים לדורות נמניתי.

כאם המלכות התחכמתי בחכמתי,
ובקטן מזרעה על ישיבתי נגערתי.

קולות ומטר ביקשתי ואף קיבלתי,
אחר שבקול גדול נעניתי ונושעתי.

מי אני?

רמז: דמות מבין ה'מלכים' או ה'נביאים'!

מעשה רב

בתקופה זו של השנה בה מצויים פירות שביעית לרוב, פעלו רבני 'אוצר בית דין' לערוך חלוקה חינמית של פירות שביעית בכמה 'תחנות חלוקה' כפי שפורסם. ר' ראובן ור' שמעון התנדבו לשמש כגבאי חלוקה באחת התחנות, ואכן יהודים רבים באו למקום ונטלו בשמחה מהפירות הקדושים לאכלם תוך כדי שמירה על קדושתם כדת וכדין. אחד הערלים שעבר בסמוך וראה כי מחלקים שם פירות חינם, ביקש גם הוא לקבל סלסלת פירות.

ר' ראובן נטה לתת מהפירות לערל, וזאת מפני 'דרכי שלום', וכעין שאמרו בגיטין ס"א א': "אין ממחין ביד עניי נכרים בלקט בשכחה ובפאה, מפני דרכי שלום... מפרנסים עניי נכרים עם עניי ישראל, ומבקרין חולי נכרים עם חולי ישראל, וקוברין מתי נכרים עם מתי ישראל, מפני דרכי שלום".

ואילו ר' שמעון טען, כי עליהם להשתמט ממנו בדרך כל שהיא, ולא לתת לו מהפירות הקדושים, שכן הלכה היא (עי' רמב"ם פ"ה משמיטה ויובל הי"ג), דאין מאכילים מפירות שביעית לגויים, אלא אם כן מזונותיו עליו.

טענו ר' ראובן, כל האמור הוא לגבי להאכילו, שעל כך יש להמנע, אך אם הוא בא מעצמו לקחת, כפי שבשדה מופקר יכולים לבוא חיות השדה והגויים ליטול לעצמם פירות ואין עלינו למונעם, כך גם בחלוקה זו של הפירות, שיש בה גם משום 'דרכי שלום' ניתן לאפשר לו לקחת ואין צריך למונעו מכך. ואילו ר' שמעון סבר, שכאשר כבר קטפו את הפירות והרי הם לפנינו, אם נאפשר לו לקחת, נחשב הדבר כאילו נתנו לו להדיא, ולכך עלינו לשמור על קדושת הפירות ולמנוע מהגוי לקחת מהם, כאשר מפני 'דרכי שלום' יש לעשות זאת בחכמה.

השאלה היא, הצדק עם מי?

חילוקא דרבנן

כתיב (דברים ט"ז כ"ב): "וְלֹא תָקִים לְךָ מַצֵּבָה אֲשֶׁר שָׂנֵא ה' אֱלֹקֶיךָ". ופירש"י: "אֲשֶׁר שָׂנֵא. מזבח אבנים ומזבח אדמה ציוה לעשות, ואת זו שנא, כי חק היתה לכנענים. ואף על פי שהיתה אהובה לו בימי האבות, עכשיו שָׂנֹאה, מאחר שעשאוה אלו חק לעבודה זרה". ומבואר מדבריו, דאף שציוה ה' לעשות מזבחות, מ"מ אסר לעשות מצבה, כיון שעשאוה הגוים לעבודה זרה.

עי' בפסוק (שמות ל"ד י"ג): "כִּי אֶת מִזְבְּחֹתָם תִּתֹּצוּן וְאֶת מַצֵּבֹתָם תְּשַׁבֵּרוּן וְאֶת אֲשֵׁרָיו תִּכְרֹתוּן". ומבואר, דאף מזבחות עשו הגויים לעבודה זרה, ומדוע התיר הקב"ה לעשות מזבח אבנים ומזבח אדמה.

וצריך ביאור!!!

מבין חידות

מהיכן בפרשתינו

יש רמז, לענין הנהגת רשב"י (ברכות ל"ה ב'), בחובת לימוד התורה מול ההתעסקות בפרנסה?

מעניינא דסדרא

"הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא. וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים וְלֵב בָּנִים עַל אֲבוֹתָם...". מלאכי ג', כ"ג-כ"ד.

היכן בפרשתינו מצינו דיבור או מעשה או שליחות על ידי מלאך.

משיב דבר

אין להכריע בשום פנים ואופן על פי הכתוב כאן הלכה למעשה

תשובות לשאלות שהתפרסמו בעליון צה בשבוע שעבר

תשובה ל"מעשה רב"

בתשובה לשאלה, מי שבתשעת הימים נזדמן לו קניית דירה באופן שהוא דבר האבד אם יתמהמה מלקנותה מיד, ואכן קנה את הדירה, אם שפיר דמי שיבשר לקרוביו וחבריו את דבר העסקא שנעשתה בהיתר ובעקבות כך ישמחו עמו כדרך חברים השמחים בטובת זולתם, או שעליו להמתין מלבשר זאת עד אחר תשעה באב.

בגדר מיעוט שמחה מר"ח אב

א] שנינו בתענית כ"ו ב': "משנכנס אב ממעטין בשמחה". ונחלקו הראשונים במשמעות דברי המשנה, האם אין שמחים כלל בימים אלו, או שנאמר בהם דין מיעוט כלפי שאר ימים, אך מעט שמחה שפיר דמי. דהתוס' במגילה ה' ב' ד"ה ממעטין, כתבו: "רוצה לומר שלא יהיו ששים כלל". אבל תוס' ביבמות מ"ג א' ד"ה מלישא, כתבו: "שימעטו יותר מבשאר ימים". ועי' משנ"ב סי' תקנ"א סק"א, המביא מהמ"א שנקט כהתוס' במגילה שאין שמחים כלל, אולם בשעה"צ שם סק"א, מביא גם את שיטת תוס' ביבמות, ולא מכריע.

חילוק בין גינוני שמחה במעשים לשמחת לב

ב] והנה גם להנוקטים דאין שמחים כלל בכל תשעת הימים, ודאי חלוקים ימים אלו מתשעה באב עצמו, דהא 'תלמוד תורה' אע"פ שנאסר בתשעה באב משום השמחה שיש בו, וכדכתיב (תהלים י"ט ט'): "פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב", לא נאסר בתשעת הימים. ובהכרח דיש לומר דאף לשיטות הללו הכוונה היא, דאין להרבות בגינוני שמחה כלל, וריבוי גינוני שמחה הוא דוקא במעשים של שמחה, מה שאין כן בשמחת לב לא אסרו, וא"כ יש מקום לומר דלבשר בשורה טובה הוא רק בכלל שמחת לב המותר בתשעת הימים ורק נאסר בתשעה באב עצמו.

ג] אמנם ראה במהרי"ל (מנהגים, הלכות י"ז בתמוז וט' באב, אות ח', הובאו דבריו גם בבאה"ט סי' תקנ"א סק"ז) הכותב אודות 'שבוע שחל בו': "והסרסורים לא ישאו כלי כסף וזהב לסבב ולסרסר בעיר, כמו שרגילין, דשמחה הוא להם ברואים הכלים והתכשיטין". הרי דאע"פ ששמחה בראייה היא רק שמחת לב, מ"מ מבואר דיש להמנע אף משמחה זו בשבוע שחל בו, ולא רק בתשעה באב עצמו.

ועדיין יש לחלק, דיש לומר דגם זה בכלל גינוני שמחה במעשה, כשמעמיד דבר שעומד לשמח את הרואים, ולכן יש למנוע זה אע"פ שאין מטרת הסרסורים לשמח, אלא למכור הכלי כסף, ומ"מ דרך העברתם הוא מציאות של העמדת דבר המשמח (ואין הכי נמי דשמחת לב מבלי שעושה מעשה, מותר, דלא מצינו שבתשעת הימים אסרו על אדם לעמוד בביתו מול כלי הכסף כדי לשמוח בראייתן. ואמנם גם בהלכות תשעה באב עצמו לא נזכר ענין כזה, רק בבית האבל יש נוהגין לכסות, ויתכן דאיסור הולכת הסרסורים הוא מהאי טעמא דיש יותר לאדם שמחה לראות כלי כסף חדשים גם אם אינם שלו, על פני ראיית כלי כסף שכבר יש לו בביתו ושבעתן עינו.

ובעיקר דינו של המהרי"ל לאסור על הסרסורים, צריך עיון ממו"ח כ"ז א': "בראשונה היו מוליכין (-המנחמין את הסעודה) בבית האבל, עשירים בקלתות של כסף ושל זהב...". וכל מה שביטלו את זה ותיקנו שיהיו הכל מביאין בסלי נצרים של ערבה קלופה, הוא: "מפני כבודן של עניים". הרי שלא חששו משום שמחה בהבאת הסעודה לבית האבל בכלי כסף וזהב. ויש ליישב כי העשירים הרגילים בכלי כסף וזהב, אין להם כל שמחה בראייתם שכן מורגלים הם בכלים אלו, אך דינו של המהרי"ל היה ביחס לכל העם, שאצלם יתכן שמחה בראיית כלי כסף חדשים בידי הסרסורים.

חילוק בין שמחה המזדמנת לדבר שבא באונס

ד] והנה בשמחת ברית מילה, או סיום מסכת, דברים אשר נזדמנו לו[1], היות ולא נכלל איסורי השמחה על קיום סעודה, א"כ אין שום מניעה לעשות פרסום לדבר, שהרי עצם עשיית סעודה בעשרה הוא להודות ולשבח בפרסום[2], ולכך שפיר דמי לפרסם ברבים הגם שיש רבים השמחים עמו בשמחתו.

אכן כל הנידון הוא באופן שלא הותר מצד המזדמן, אלא שהוא כמו אונס, כגון מה שהתירו משא ומתן בדבר האבד, דבזה י"ל דאף כאשר עשה מקח טוב שיש בו שמחה לו למשפחתו וידידיו, אין ראוי לפרסמו ולעשותו בשמחה, גם מצד הזמן, וגם מצד שהכל אינן בשמחה, וכדאיתא במסכת 'דרך ארץ רבה' פ"ז (והובא גם בספר היראה לרבינו יונה אות פ"ח), דלא יהיה שמח בין העצבים[3].

שלא לשמוח על ביטול מצוה

ה] והנה בתוספות חדשים על המשניות (פ"ד דשביעית מ"ג) כתב: "[ומחזיקין ידי עכו"ם בשביעית] אבל לא ידי ישראל. נראה דקמ"ל, דאפילו בזמן הסכנה שהתירו לעבוד[4], מכל מקום אסור לומר זה לזה יישר כחך, או עשה והצלח, שזה נראה כשמח בביטול המצוות ובועט בה, אלא צריך להראות שאנוסים הם ובעל כרחם עושין". וסברא זו רואיה לומר במי שנאנס לבטל הלכות ימי האבילות בעסק שיש בו 'דבר האבד', מה שאין כן מי שזיכהו בוראו בבשורה טובה, שמצותו להודות ולהלל גם בזמן זה.

ו] ונראה דעדיין יש לחלק בין סכנת המלכות, שהוא גזירה על הכל, ויש להראות שעצבים על שנתבטלו מהמצוה, וכעין ירדו גשמים דיוצאים מהסוכה, שצריך לצאת כנכנע ולא כמבעט, כמ"ש הרמ"א (סי' תרל"ט ס"ז, ע"פ הגמ' בע"ז ג' ב'), לבין אדם פרטי[5] שאינו ניכר כ"כ ביטול הענין, ומה גם שלא נתבטל מכל המצוה, אלא היה אנוס לזמן מה, ורק לענין הדבר האבד נתבטל ממצות ניהוג האבלות של תשעת הימים, ולא בשאר דברים.

לומר 'מזל טוב' בברית ביום 'תשעה באב'

ז] והנה לגבי יום תשעה באב, אם מותר לומר 'מזל טוב' למי שנולד לו בו ביום או כשעושין ברית ביום זה. עיין בכף החיים (סי' תקנ"ט אות מ') הכותב בשם מהרי"ל, שנהגו שלא לעשות מי שברך לעולה לתורה, ומבואר שאין לברך את חברו ביום זה. ועיין שו"ת להורות נתן (לרבי נתן גשטטנר זצ"ל, ח"ב או"ח סי' ל"ז) ש'מזל טוב' הוא רק כמו תפילה, ולא כשאלת שלום, ולכן יש להתיר, ואינו מביא מהמהרי"ל הנ"ל, אבל מציין שבלקט יושר (לתלמיד בעל תרומת הדשן, או"ח עמ' ק"י) כתב, שלומר גוט נאכט (-לילה טוב), אינו בכל שאלת שלום, ואע"פ כן בעל תרומת הדשן נמנע מלומר. וכמו"כ מציין שם מהפמ"ג (סי' תקנ"ד אשל אברהם סקכ"א), דבתשעה באב אסור לומר 'צפרא דמרי טב', אע"פ שאין זה שאלת שלום, עיי"ש.

ומ"מ לגבי נידון דידן, שאין מדובר על תשעה באב אלא על שאר ימי האבלות של תשעת הימים, לא שמענו להחמיר בכל כגון דא. הרחמן הוא ישלח לנו את אליהו הנביא זכור לטוב ויבשר לנו בשורות טובות ישועות ונחמות, במהרה בימינו, אמן.

מהדברים הנזכרים: בגדר מיעוט שמחה בתשעת הימים (אות א'). חילוק בין גינוני שמחה במעשים לשמחת הלב (אות ב'). שלא לשמוח על ביטול מצוה וחילוק בין שמחה המזדמנת לדבר שבא באונס (אות ד'). שלא לשמוח על ביטול מצוה, שלא יהא מיחזי כמשאוי (אות ה'). ענין שפך רבו קיתון על פניו ביחיד שמתבטל ממצוה (הערה 5). לומר 'מזל טוב' ביום תשעה באב (אות ז').

תשובה ל"חילוקא דרבנן"

בתשובה לשאלה, בדברי רש"י (במדבר ל"ג א'), דנכתבו בפרשתינו רק מ"ב מסעות, וטעם כתיבתן הוא כדי להודיע חסדיו של מקום, שבכל שלושים ושמונה שנה נסעו רק עשרים מסעות, כיצד יש ליישב דבריו עם מה שכתב (שמות כ"א א'), דכל מקום שנאמר אֵלֶּה פסל את הראשונים, וְאֵלֶּה מוסיף על הראשונים, ואילו כאן נאמר 'אֵלֶּה מַסְעֵי', הרי שבא לשלול את המסעות האחרות, ולכאורה לא היו עוד מסעות חוץ מהאמורים בפרשתינו.

בשאלה זו עמדו כמה ממפרשי התורה[7], ונביא ממקצת דבריהם וכדלהלן.

בתשובה לשאלה, בדברי רש"י (דברים א', א'-ג'), שמשה הוכיח את כל ישראל יחדיו, והוכיחן סמוך למיתה, משום שלמד כן מיעקב אבינו, שהוכיח בניו סמוך למיתתו, כיצד יש ליישב דבריו עם מה שנאמר (שם): "וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעַשְׁתֵּי עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ אֲלֵהֶם", ומבואר, שמה שמשה הוכיח לישראל היה זה על פי ציווי ה', ומדוע פירש"י שלמד כן מיעקב.

בשאלה זו עמדו כמה ממפרשי התורה, ונביא ממקצת דבריהם וכדלהלן.

הרא"ם (שם) ביאר: "ושמא יש לומר, אף על פי שהתוכחות היו מפי עצמו, לא הוכיחן אלא ברשות ה'. ופירוש כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ, שנתן לו רשות[6] להוכיחן". והיינו, שבאמת משה הוכיחן לישראל מפי עצמו, אך קיבל רשות מהקב"ה לעשות כן.

ועוד ביאר הרא"ם: "אי נמי, ציוהו להוכיחן, כמשמעו, אלא שלא פירש לו הזמן שיוכיחם. ומשה רבינו דן מעצמו, שלא יוכיחם אלא סמוך למיתתו, דומיא דיעקב ויהושע ושמואל ודוד". והיינו, שבאמת הקב"ה ציוה את משה להוכיח את ישראל, אך לא אמר לו מתי לעשות כן, ולמד משה מעצמו להוכיחן סמוך למיתתו.

ועוד ביאר הרא"ם: "אבל ממה שכתוב (שם ה'), בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בַּאֵר אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת, דמשמע שפירוש אֵלֶּה הַדְּבָרִים הם דברי המצוות[7], לא דברי התוכחות, איכא למימר, שבעבר הירדן נעשו שני עניינים. הראשון, שהוכיח את ישראל על כל ההכעסות שהכעיסוּ המקום, כנזכר בפסוק... והשני, שבאר להם כל התורה בשבעים לשון (רש"י שם), והוא הנזכר בפסוק, בְּעֶבֶר הַיַّרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בַּאֵר אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת, שבתחילה הזכיר התוכחות הללו ברמז, ואחר כך הזכיר שבאר להם את התורה בשבעים לשון. ואחר כך חזר והוכיחן על שילוח המרגלים (שם כ"ב)...". והיינו, שמה שכתוב שמשה עשה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ, קאי על דברי המצוות ולא על דברי התוכחות[8], שזה עשה משה מעצמו ממה שלמד מיעקב אבינו[9].

וב'משכיל לדוד' (שם) ביאר: "שמתחילה לא היה בדעתו של משה אלא להוכיחן ברמז מפני כבודן... עד שציוהו הקב"ה ואז חזר והוכיחן בפירוש[10]". והיינו, שבתחילה משה רצה מעצמו להוכיחן רק ברמז, ושוב ציוהו הקב"ה להוכיחן להדיא.

תשובה ל"מבין חידות"

בתשובה לשאלה, כיצד יתכן, דיש איסור לאשה להתייחד גם עם שני אנשים הנחשבים בעלמא לכשרים[11] (לכו"ע, שלא במקום קינוי ושאין עסקם עם הנשים וכדומה).

הנה נאמר בפרשתינו (דברים א' י"ז): "לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן". וכתב השו"ע (חו"מ סי' י"ז ס"י): "אין לדיין לרחם בדין על דל... ולא להדר פני גדול... ואם באו לפניו אחד כשר ואחד רשע, לא יאמר, זה רשע וחזקתו משקר וזה בחזקת שאינו משנה בדבורו, אטה הדין על הרשע. אלא לעולם יהיו שני בעלי הדין בעיניו כרשעים, ובחזקת שכל אחד מהם טוען שקר... וכשיפטרו מלפניו יהיו בעיניו ככשרים, כשקבלו עליהם את הדין". וכתב הש"ך שם (סקי"ג) בשם ה'ספר חסידים', דאין לדיין להסתכל בפני הבעלי דין כשטוענים, משום דאסור להסתכל בפני רשע"[12].

ונאמר בפסוק על דבורה הנביאה (שפטים ד', ד'-ה'): "וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֵשֶׁת לַפִּידוֹת הִיא שֹׁפְטָה אֶת יִשְׂרָאֵל בָּעֵת הַהִיא. וְהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחַת תֹּמֶר דְּבוֹרָה בֵּין הָרָמָה וּבֵין בֵּית אֵל בְּהַר אֶפְרָיִם וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַמִּשְׁפָּט". ואיתא בגמ' (מגילה י"ד א'): "מאי שנא תַּחַת תֹּמֶר, אמר רבי שמעון בן אבשלום, משום יחוד". והיינו, שהטעם דדבורה הנביאה ישבה תחת התומר, הוא כדי שלא יהא יחוד עם מי שבא אליה לדון.

ובתוס' שם (ד"ה משום יחוד) כתבו: "משום יחוד. כשבאין אליה בני ישראל למשפט". וצריך ביאור, מה הוסיפו בדבריהם ועדיין יש לעיין, דבביטול 'קידוש לבנה', הרי כל הציבור נתבטלו מהמצוה, ולא נתבאר בדבריו אם גם נאמר כן על יחיד שנתבטלה ממנו המצוה באונס. וראה עוד מה שכתב שם בענין אונס של מצוות אחרות.

6. אכן ב'צדה לדרך' (שם) הקשה על כך, דבפסוק נאמר אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ, ומשמע שהוא ציווי ממש ולא רק נתינת רשות.

7. וע"ע בדברי ה'אור החיים' והמלבי"ם (שם) באריכות, האם מה שאמר משה בספר דברים הוא אמור מפי הקב"ה או שאמר כן מעצמו.

8. וכן ביאר ה'גור אריה' שם את דברי הרא"ם.

9. וה'גור אריה' (שם) כתב על דבריו: "ואין צריך לזה, שהרי באלה הדברים רבה (שם ח'), בפירוש אמרו, כי אמר משה, בשביל שאמרתי (במדבר כ' י') שֶׁמְּעוּ נָא הַמֹּרִים, נטלתי שלי, ועכשיו אני בא להוכיחם. אמר לו הקב"ה, דַּבֵּר ואל תתירא. אמר הקב"ה, כיון שקיבלו תוכחה, צריך אתה לברכם. התחיל לברכם (שם י"א) יֹסַף עֲלֵיכֶם. הרי, כי הם אמרו, כי הקב"ה ציוה לו להוכיחם". והיינו, שבמדרש איתא להדיא, שמשה חשש בתחילה להוכיחם לישראל, שהרי כבר נענש פעם אחת על מה שאמר להם שֶׁמְּעוּ נָא הַמֹּרִים, והקב"ה הוא זה שאמר לו להוכיחם.

10. עוד בענין זה שמשה חזר והוכיחן לישראל בפירוש, למרות שבתחילה הוכיחן ברמז, עי' במה שהארכנו בתשובה ל'חילוקא דרבנן' מגליון תק"צ, פרשת דברים תשפ"א.

11. וכוונת השאלה היתה, כיצד יתכן דאסור אף דבעלמא כעין מקרה זה הדבר מותר, ולא בלילה שהדבר אסור בכל גווני, שמא יתנמנם אחד מהם וכדומה ותשאר האשה רק עם אדם אחד, וכמבואר ברמ"א (אבהע"ז סי' כ"ב ס"ה).

12. אמנם כתב שם, דדוקא היכא שיש כפירה ביניהם נחשבים הם כרשעים, דאין לדיין להסתכל בפניהם.

13. עי' בזה מחלוקת השו"ע והרמ"א להלכה (שם ס"ה).

14. ומקורה בגמ' (פסחים קט"ז ב').

15. ושם בעמ' ת"ל, ב'אורחות הלכה' הערה 3 כתבו, שהיה רגיל הגרש"ז זצ"ל לומר כן בשם המגיד מקוז'ניץ זצ"ל.

16. שוב העירונו הרבנים המשיבים שליט"א, שבהגדה של פסח 'מדרש בחידוש' (לרבי אליעזר נחמן פואה זצ"ל, תלמיד הרמ"ע מפאנו, והו"ד גם בספר 'הגדה של פסח מתיבתא', 'אוצרות ההגדה' עמ' תר"מ) פירש כעין זה, דאנו מבקשים מהקב"ה שיגיענו למועדים שיתחדשו לאחר הגאולה.

17. ע"פ הפסוק (איוב ד' י"ב): "וַתִּקַּח אָזְנִי שֶׁמֶץ מִנְּהוּ (באה אלי דבר נבואה בגנבה מעכו"ם, וקיבלה אזני רק משהו מועט מן הנבואה - ע"פ 'מצודת דוד' שם)".

18. וב'בני יששכר' (חודש תשרי מאמר ד' דרוש י"ד אות ל"ט) כתב בשם החיד"א, שכתב כן בשם גדולי הקדמונים, דארבעה חילוקי כפרה האמורים בגמ', הם רק למי ששב בתשובה מיראה. אבל מי ששב בתשובה מאהבה, אינו צריך לארבעה חילוקי כפרה אלו, אלא מתכפר הכל בתשובה לבדה. וכתב שם ה'בני יששכר' על כך: "ולא נודע לי מקומו איה, וסוגיות הש"ס לא נזכרו במסילות הללו, אבל כיון שפסק כן רב מובהק בדורו בבית דין של מטה, פוסקין כן להלכה בבית דין של מעלה". ועי' בזה בספר 'מאור ישראל' (להגר"ע יוסף זצ"ל, על הרמב"ם הל' תשובה, עמ' כ"ה), שציין לספרי החיד"א שכתב כן, ודן בדבריו ובדברי החולקים עליו. ותשו"ח להרב א. דיין שליט"א שציין לזה.

19. ולענין קטן שהגדיל בתשעה באב שנדחה ליום ראשון, אם צריך להתענות, עיין במה שהארכנו בזה בתשובה ל'מבין חידות' מגליון תקי"ג, פרשת דברים תשע"ט.

20. וע"ע במשנ"ב (סי' תקס"ח סק"נ), שכתב לענין אדם השרוי

1. וכבר כתבו האחרונים שלא לכוין הסיום לתשעת הימים, עי' משנ"ב סי' תקנ"א סקע"ג, ואכמ"ל.

2. עיין כתובות ז' ב'. וראה עוד בשו"ת חות יאיר סי' ע'.

3. אכן יש לעיין דבברית בתשעה באב נדחה, שהותר לבעלי ברית לאכול בתענית לאחר חצות, לכוארה לא מצאנו שצריכין לאכול דוקא בצנעא, מהאי טעמא דהכל מתענין, וצ"ע.

4. וכמו שכתב הרב מברטנורא שם במשנה ב': "בשעת הסכנה שהיתה המלכות אונסת על המס המוטל על הקרקעות, והתירו לחרוש בשביעית כדי ליתן המס הקצוב מתבואתה למלך".

5. ובעיקר הדבר מה שאמרו על ירידת גשמים בחג הסוכות, כי הוא בבחינת "שפך לו רבו קיתון על פניו", יש לעיין בגדריו, על איזה ביטול מצוה נאמר כן, אם דוקא במצוה זמנית שמתבטלת מהרבים, וכירידת הגשמים בחג הסוכות, שהוא ביטול מצות הסוכה מכל יושבי המקום שירדו בו גשמים, אבל יחיד שאינו יכול לישב בסוכה, וכגון מי שיש לו פטור מצטער, לא נחשב כפי שרבו 'שפך לו קיתון על פניו', אע"פ שודאי לא יצא מהסוכה כמבעט, דבלאו הכי אסור שיראו המצוות עליו כמשואי (עי' רש"י סוטה ח' א' ד"ה חבילות, וכן ברשב"ם פסחים ק"ב ב' ד"ה חבילות, ובמ"מ סוף הל' לולב, וזה נאמר גם במצוה שמקיימה כתיקונה, כגון נטילת לולב, שכתב בבכורי יעקב סי' תרנ"ב סק"ד, שמטעם זה נהגו להמשיך ולאחוז הלולב בקדיש שאחרי ההלל וההושענא).

ואמנם ראה בשבות יעקב ח"ב סי' י', המבאר כי בחינה זו אינה רק בסוכות שירדו גשמים, אלא גם במצוה שמשמים עיכבוהו, שהיה מעונן ונתבטלו מחמת זה מלברך על הלבנה, נחשב הדבר כפי ש'שפך לו רבו קיתון על פניו'. ואפשר לומר כי כלל בזה גם את כל המצוות שיש בהם עיכוב שמימי אחר.

על הגמ', הרי זה פשטות כוונת דברי הגמ', שכדי שלא יהא איסור יחוד בזמן שהיא שופטת את ישראל, לכן ישבה דבורה תחת התומר. וביאר החיד"א בספרו 'חומת אנך' (שפטים שם): "וכד הוינא טליא, שמעתי שפירשו כת הקודמים, דהוקשה לתוס', דבתרי וכשרי לא יש יחוד (והוא כדעת הרא"ש והטור[13]), והכא היא שֹׁפָטָה אֶת יִשְׂרָאֵל, ויש בעלי דינין. ותירצו, כשבאים אליה בני ישראל למשפט, ובעת בואם תנן, יהיו בעינינ כרשעים, ואיכא יחוד, דלא חשיבי כְּשָׁרִי". והיינו, דאף להסוברים שאין איסור יחוד של אשה עם שני אנשים כשרים, מ"מ נזהרה דבורה הנביאה שלא יהא יחוד בזמן ששפטה את ישראל. ואף שהיו שם אנשים שהם בחזקת כשרים, מ"מ כיון שבשעת הדין על הדיין לראות את בעלי הדין כרשעים, לכן ישבה דבורה תחת התומר, שלא יהא יחוד באותה שעה כלל.

תשובה ל"מענינא דיומא"

בתשובה לשאלה, היכן באחת מברכות 'ליל הסדר', אנחנו מתפללים ומבקשים על תענית 'תשעה באב' ושאר תעניות.

התשובה היא, בברכת 'אשר גאלנו' שמברכים בליל הסדר, אנו מבקשים על תשעה באב ושאר תעניות, שיהפכו לשמחה, וכדלהלן.

דהנה בסיום קריאת ההגדה וסיפור יציאת מצרים, מברכים ברכת 'אשר גאלנו'[14], ובה אנו אומרים: "בא"י אמ"ה אֲשֶׁר גְּאָלָנוּ וְגָאַל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְהִגִּיעָנוּ הַלַּיְלָה הַזֶּה לֶאֱכֹל בּוֹ מַצָּה וּמָרוֹר. כֵּן ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אֲחֵרִים הַבָּאִים לְקָרָאתֵנוּ לְשָׁלוֹם, שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן עִירֶךָ, וְשָׂשִׂים בַּעֲבוֹדָתֶךָ, וְנֹאכַל שָׁם מִן הַזְּבָחִים וּמִן הַפְּסָחִים אֲשֶׁר יַגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבַּחֲךָ לְרָצוֹן וְנוֹדֶה לְךָ שִׁיר חָדָשׁ עַל גְּאֻלָּתֵנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ, בא"י גָּאַל יִשְׂרָאֵל".

וצריך ביאור, מהו כפל לשון זה, שאנו מבקשים מהקב"ה, שיגיענו ל'מועדים' ול'רגלים' אחרים.

וביאר רבי דוד שפרבר זצ"ל מבראשוב, בעל ה'אפרקסתא דענינא' (בהגדה של פסח 'תהילה לדוד'): "ולכאורה, תיבת 'אחרים' מיותר לגמרי. ונראה דהכוונה על הימים טובים שיתחדשו לנו בביאת המשיח, דכל ימי הצומות יתהפכו מיגון לשמחה ומאבל ליו"ט. והיינו, שאנו מבקשים שנזכה גם ל'רגלים' אחרים שהם שלשת הרגלים, וגם ל'מועדים' אחרים שהם ימי האבל והצער על חורבן בית מקדשינו, שיהפכו לנו מהרה לימים טובים. וכיו"ב בספר 'הליכות שלמה' (פרק ט"ו תשעה באב, עמ' תנ"ז, 'אורחות הלכה' הערה 39), שרבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל היה רגיל לבאר[15], דמה שאנו מבקשים מהקב"ה שיגיענו 'למועדים' אחרים, הכוונה על תשעה באב שנקרא 'מועד', שיהפך עם שאר התעניות לששון ולשמחה ולמועדים טובים, וכמו שנתנבא הנביא זכריה (ח' י"ט): "כֹּה אָמַר ה' צְבָקוֹת צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמֹעֲדִים טוֹבִים", במהרה בימינו אכי"ר[16].

תשובה ל"מענינא דמגילתא"

בתשובה לשאלה, מהיכן במגילה יש רמז לדברי רבי ישמעאל (יומא פ"ו א'), דמי שיש חילול השם בידו, אין לו כח בתשובה לתלות, ולא ביום הכפורים לכפר, ולא ביסורין למרק, אלא כולן תולין ומיתה ממרקת.

הנה נאמר במגילה (איכה ד' ב'): "בְּנֵי צִיּוֹן הַיְקָרִים הַמְסֻלָּאִים בַּפָּז אֵיכָה נֶחְשְׁבוּ לְנִבְלֵי חֶרֶשׂ מַעֲשֵׂה יְדֵי יוֹצֵר". וביאר שם החיד"א בספרו 'חומת אנך' בלשונו הזהב: "אפשר, כי בתיקוני הכלים והכשרן יש רמז נאה לתשובה. דבהכשר הכלים יש ארבעה אופנים, אחד, כי כלים חדשים הניקחים מיד הגוי צריכין טבילה. וב', אם נשתמש בהן בחמין בגיעולי גוים וכיוצא אפילו פעם אחת, צריכין הגעלה ברותחין להפליט טעם האיסור אשר בכלים. וג', שאם נשתמש בהם על ידי האור, צריכין לכוין שיהיו ניצוצות ניתזין מהם, כי בערה בהם האש, ובתוקף שליטת האש נפקא מיניה טעם האיסור אשר בקרבם. וד', שאם הם כלי חרס אין להם תקנה וטעונים שבירה, ושבירתן היא טהרתן.

וחלוקות אלו על ארבעתן, מכוונים לארבעה חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש. עבר על מצות עשה, לא זז משם עד שמוחלין לו. עבר על לא תעשה, תשובה ויום הכפורים מכפרים. עבר על כריתות ומיתות בית דין, תשובה ויום הכפורים ויסורין ממרקים. עבר על חילול ה', מיתה מכפרת...

והגוף כלי לנשמה... וכשם שבכלים הניקחים מיד הגוי והם חדשים שאין בהם איסור אלא שֶׁמָּן מְנֻהוּ[17] דהיו ביד הגוי, ולכן בטבילה טהרה מועטת סגי, כן עבר על מצות עשה, בתשובה וחרטה סגי. ואם הכלי נשתמש באיסור, צריך הגעלה ברותחין, כן כלי הנשמה שהוא הגוף, אם עבר על לא תעשה, ונשתמש בחמין חום היצר הרע, צריך תשובה ויום הכיפורים, דאש תענית יוה"כ בתשובה מפליט הזוהמא אשר בכלי הגוף. ואם עבר על כריתות ומיתות ב"ד, דומה לכלי שנשתמש באיסור על ידי האור, שצריך לכוין עד שיהיו ניצוצות ניתזין, וכן בכלי הגוף צריך יסורין, שיהיו ניצוצות רשפי אש היסורין ניתזין ממנו. ואם עבר על חילול ה', דומה הגוף לכלי חרס... וצריך שבירה, הנה מיתת"ו ושבירתו טהרתו.

וזה רמז קראין, כי הן בעון כאשר גברו עונות ישראל לעבור על כריתות ומיתות בית דין וחילול ה', אין להם עוד תקנה עד יומותן, דמיה"ם בם, לכלי חרס שנשתמש בו איסור שאין להם תקנה אלא שבירה. וזה שאמר, בְּנֵי צִיּוֹן הַיְקָרִים הַמְסֻלָּאִים בַּפָּז, שהיו כלים חשובים וטהורים שאין בהם דופי, אֵיכָה נֶחְשְׁבוּ לְנִבְלֵי חֶרֶשׂ, כי בעון חילול ה' נדמו לכלי חרס מַעֲשֵׂה יְדֵי יוֹצֵר, שאין להם תקנה אלא שבירה[18]". והיינו, שהנביא ירמיה מקונן על כך במגילת איכה, שבזמן החורבן שגברו עוונותיהן של ישראל, וביניהם גם העונן המחמור של חילול ה', הרי שצריכים הם דוקא לכפרה ע"י מיתה, ודומיא דכלי חרס, ששבירתן זוהי טהרתן, ולכן דימה הנביא את 'בני ציון' ל'כלי חרס'.

תשובה ל"מענינא דסדרא"

בתשובה לשאלה, כיצד יתכן, אדם שאינו מתענה בתעניות מסויימות (ולא מחמת היותו קטן[19] או סכנה או בעל ברית וכדומה).

א. התשובה היא, מי שהוא כעסן בטבעו, ועלול לבוא לידי כעס מחמת התענית, מוטב לו שלא יתענה, וכמו שכתב ב'ספר חסידים' (סי' תרי"ז): "וכשאדם מתענה, ישמור עצמו שלא יהא כעסן בו ביום. כי כשאדם רעב הוא כעסן, ואם יכעוס מוטב לו שלא יתענה[20]".

ורבי יצחק זילברשטיין שליט"א רצה לומר (והו"ד בגליון 'קול ברמה' 351, שבט תשפ"א, עמ' [21]), שכל דברי ה'ספר חסידים' הנ"ל, אמורים דוקא בצומות שאדם מקבל על עצמו21, או בצומות שהציבור מתענה בשל צרות רח"ל. אך בחמשת תעניות ציבור שנהגו כולם להתענות, אין לו למנוע עצמו מסיבה זו, וחייב להתענות בכל אופן. ואמור על כך, שרבי חיים קניבסקי זצ"ל הסכים עמו בזה.

ב. עוד יש לומר, דמלמדי תינוקות ופועלים אסורים לסגף את עצמם משום דממעטים במלאכתם ובמלאכת שמים, וכמו שכתב ב'ספר חסידים' שם: "וסופר ופועלים אסורים לסגף, שימעטו במלאכתם". וכן פסק השו"ע (או"ח סי' תקע"א ס"ב), וע"ע ברמ"א (חו"מ סי' של"ג ס"ה).

אכן בפשטות גם ה'ספר חסידים' הנ"ל איירי בתעניות יחיד וכדומה, ולא בתעניות ציבור שקיבלו עליהם כחובה, וכפי שנקט השו"ע להלכה (שם): "תלמיד חכם אינו רשאי לישב בתענית, מפני שממעט במלאכת שמים, אלא אם כן כשהצבור מתענים שלא יפרוש עצמו מהם. ומלמדי תינוקות, דינם כתלמיד חכם".

תשובה ל"כתב חידה"

מי אני: "מֹשֶׁה[22] [רבינו, בן עַמְרָם[23] ויוֹכֶבֶד[24], נביא ישראל ואבי הנביאים].

אין חולק על גדולת ועמידת נבואתי – שאין חולק על גדלותו של משה שהיה אב הנביאים[25] והמיוחד מכולם וכמפורש בתורה ואף נבואתו עמדה יותר מכולם לדורות בספר התורה.

שגדולת משה מפורשת בתורה, כדכתיב (שמות ל"ג, ט'-י"א): "וְהָיָה כְּבֹא מֹשֶׁה הָאֹהֱלָה יֵרֵד עַמּוּד הֶעָנָן וְעָמַד פֶּתַח הָאֹהֶל וְדִבֶּר עִם מֹשֶׁה... וְדִבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה פָּנִים אֶל פָּנִים כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ...". וכתיב (במדבר י"ב, ו'-ח'): "וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ נָא דְּבָרָי אִם יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם ה' בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע בַּחֲלוֹם אֲדַבֵּר בּוֹ. לֹא כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא. פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ וּמַרְאֶה וְלֹא בְחִידֹת וּתְמֻנַת ה' יַבִּיט...". וכתיב (דברים ל"ד י'): "וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יְדָעוֹ ה' פָּנִים אֶל פָּנִים".

ואף נבואתו עמדה יותר מכל הנביאים האחרים, שכן דבריו נקבעו בתורה כמפורש ברוב הפרשיות, וחזרה התורה וכתבה (שם ד', מ"ד-מ"ה): "וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אֵלֶּה הָעֵדֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם".

ומפורסמים דברי הרמב"ם בפ"ז מהל' יסודי התורה, המבאר בארוכה את ענייני הנבואה, ובהלכה ו' עומד על ההבדלים בין משה אבי הנביאים לשאר הנביאים, וכותב: "כל הדברים שאמרנו, הם דרך נבואה לכל הנביאים הראשונים והאחרונים, חוץ ממשה רבינו רבן של כל הנביאים. ומה הפרש יש בין נבואת משה לשאר כל הנביאים, שכל הנביאים בחלום או במראה, ומשה רבינו מתנבא והוא ער ועומד, שנאמר (במדבר ז' פ"ט), וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל. כל הנביאים על ידי מלאך, לפיכך רואים מה שהם רואים במשל וחידה, משה רבינו לא על ידי מלאך, שנאמר, פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ, ונאמר, וְדִבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה פָּנִים אֶל פָּנִים, ונאמר וּתְמֻנַת ה' יַבִּיט, כלומר שאין שם משל אלא רואה הדבר על בוריו בלא חידה ובלא משל, הוא שהתורה מעידה עליו (במראה) [וּמַרְאֶה] וְלֹא בְחִידֹת, שאינו מתנבא בחידה אלא במראה שרואה הדבר על בוריו. כל הנביאים יראים ונבהלים ומתמוגגין, ומשה רבינו אינו כן, הוא שהכתוב אומר, כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, כלומר כמו שאין אדם נבהל לשמוע דברי חבירו כך היה כח בדעתו של משה רבינו להבין דברי הנבואה והוא עומד על עומדו שלם. כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו, משה רבינו אינו כן, אלא כל זמן שיחפוץ, רוח הקודש לובשתו ונבואה שורה עליו ואינו צריך לכוין דעתו ולהזדמן לה, שהרי הוא מכוון ומזומן ועומד כמלאכי השרת, לפיכך מתנבא בכל עת, שנאמר (במדבר ט' ח'), עָמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה יְצַוֶּה ה' לָכֶם, ובזה הבטיחו האל, שנאמר (דברים ה', כ"ז-כ"ח), לֵךְ אֱמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם. וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי, הא למדת שכל הנביאים כשהנבואה מסתלקת מהם חוזרים לאהלם שהוא צרכי הגוף כלם כשאר העם, לפיכך אין פורשין מנשותיהם, ומשה רבינו לא חזר לאהלו הראשון, לפיכך פירש מן האשה לעולם ומן הדומה לו, ונקשרה דעתו לצור העולמים, ולא נסתלק מעליו ההוד לעולם, וקָרַן עור פניו ונתקדש כמלאכים".

אך יש הסוברים כי ממנינם נפקדתי – שלמרות הדבר כי אין חולק על גדולת נבואת משה ועמידתה לדורות, בכל זאת יש הסוברים כי משה נפקד ממנין ארבעים ושמונה הנביאים שנקבעו דבריהם לדורות, שאינו נמנה עמהם.

שנמנו ארבעים ושמונה נביאים שנבואתן הוצרכה לדורות, כדאיתא במגילה י"ד א': "תנו רבנן, ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל... מיהוה טובא הוו... אלא נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה, ושלא הוצרכה לא נכתבה". ופרש"י שם: "נבואה שהוצרכה לדורות. ללמוד תשובה או הוראה, וכל הנך ארבעים ושמונה הוצרכו".

וכפי שכבר כתבנו פעמים רבות, דרכים שונות נאמרו בכללי מניית ארבעים ושמונה נביאים הללו[26], ובמקור הקדום למנין זה של הנביאים, שעליו נסמכו שאר המונים [אלא שהוסיפו וגרעו על דבריו], הוא בסדע"ר כ', ובדבריו שלפנינו, ואף בנוסחת הגר"א שם, וכן במניינו של הנמוקי יוסף, לא מנו את משה בינות לנביאים הללו שהוצרכו נבואתן לדורות, הגם שמשה היה אבי הנביאים והגדול שבהם [ואמנם יש לציין כי ברוב השיטות שלפנינו אשר כאמור יסדו דבריהם על הסדע"ר, המה, הלכות גדולות, רבינו חננאל, רש"י[27], ר"ן, רבינו יהונתן מלוניל וספר המכתם, מנו את משה בינות לארבעים ושמונה נביאים הללו שהוצרכו נבואתן לדורות].

ופקידתו זו של משה ממנין הנביאים שנצרכה נבואתן לדורות, צריכה תלמוד והבנה, מה ראו על ככה שלא למנותו עם שאר הנביאים.

בתענית: "וישמור עצמו מן הכעס, ואם יש לו משא ומתן יעשה באמונה ובנחת ביותר, שלא יבוא לכלל כעס".

21. וכן נראה מדברי ה'ספר חסידים' שם בתחילת דבריו, דקאי על תענית יחיד שאדם מקבל על עצמו, וכמו שכתב שם: "אמר רבי יהודה, אין היחיד מסגף עצמו בתענית שמא יצטרך לבריות. אבל אדם שיצרו מתגבר עליו, יסגף עצמו להכניע יצרו". הרי שדיבר על תענית יחיד שאדם מסגף את עצמו, ולא על תעניות הכלל שכולם מחויבים בהם.

22. עוד בענין **משה**, עיין בתשובות לכתב חידה מגליון צ"ה, פרשת כי תבוא תשס"ט. ובתשובות לכתב חידה מגליון קס"ד, פרשת מצורע תשע"א, ובתשובות לכתב חידה מגליון ק"פ, פרשת כי תבוא תשע"א. ובתשובות לכתב חידה מגליון תנ"א, פרשת תרומה תשע"ח. ובתשובות לכתב חידה מגליון תקל"ו, פרשת תרומה תש"פ. ובתשובות לכתב חידה מגליון תקע"ו, פרשת תזריע מצורע תשפ"א.

עוד בענין **צִפֹּרָה** אשתו, עיין בתשובות לכתב חידה מגליון מ"ח, פרשת קרח תשס"ח. ובתשובות לכתב חידה מגליון קנ"ד, פרשת יתרו תשע"א. ובענין בניו, **גֵּרְשֹׁם**, עיין בתשובות לכתב חידה מגליון קצ"ח, פרשת יתרו תשע"ב, הובא בספרינו 'קוראי עונג', כרך 'דברי חכמים וחידותם ע"ב', עמ' ש"א ואילך. **אֱלִיעֶזֶר**, עיין בתשובות לכתב חידה מגליון רע"ג, פרשת שמות תשע"ד.

23. עוד בענין **עַמְרָם** [בן קֹהָת], עיין בתשובות לכתב חידה מגליון ע"ב, פרשת בא תשס"ט. ובתשובות לכתב חידה מגליון ש"כ, פרשת בא תשע"ח. ובתשובות לכתב חידה מגליון ת"ח, פרשת בא תשע"ז. ובתשובות לכתב חידה מגליון תקל"ב, פרשת בא תש"פ.

24. עוד בענין **יוֹכֶבֶד** [בת לֵוִי (שִׁפְרָה)], עיין בתשובות לכתב חידה מגליון כ"ז, פרשת שמות תשס"ח. ובתשובות לכתב חידה מגליון תפ"ו, פרשת שמות תשע"ט. ובתשובות לכתב חידה מגליון תק"ל, פרשת שמות תש"פ.

25. הנה תואר מיוחד זה של משה, הנקרא 'אב הנביאים', מקורו לכאורה בדברי המדרש בדב"ר ג' ט': "משה שנקרא אב לכל הנביאים". וכן איתא בתדא"ר י"ד וי"ז: "משה אב החכמה ואב הנביאים".

26. עיין בתשובות לכתב חידה מגליון תר"י, פרשת יתרו שנה זו, שעמדנו על עיקר החילוקים המהותיים בין המנינים, מאיזו תקופה התחילו את המנין, ופרטים נוספים בעניניהם.

27. במנינו של רש"י ב'מחזור ויטרי', גם לא נמנה משה, וזאת משום שמתחיל את מנינו מעֲלֵי הנביא, ומה גם שמונה רק עשרים ושנים נביאים ולא את כל הארבעים ושמונה.

28. וראה ב'דברי שאול' (חידושי אגדות, חולין ס' ב', עמ' קט"ז ד"ה שם וכו', לגדול בדורו רבי יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן זצ"ל אב"ד לבוב והגלילות, לעמבערג תרל"ז), הכותב לבאר כיצד החשיבו את שמואל הנביא כ'מובחר בנביאים', כאשר לכאורה תואר הוד זה שייך בדין למשה רבינו, וכפי שאמרו עליו בב"ר ע"ז א': "הבחור שבנביאים זה משה, שנאמר (תהלים ק"ו כ"ג), לּוּלֵי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ": "ושמואל היה המובחר שבנביאים, מלבד משה רבינו שלא נחשב בכלל הנביאים, שהוא על גביהם".

ויתכן דמהאי טעמא נמי סבר רבי יוסי בן חלפתא דאין למנות את משה בכלל שאר הנביאים.

29. ולפי דבריו שפיר דמי מדוע לא מנו את משה, כי כל המנין התחיל רק אחריו, ואילו משה, הוא בחינה אחרת של נבואה, שכל דבריו נחקקו בתורה הקדושה, ורק מאחר מותו התחילה תקופת הנביאים מוסרי התורה, ולכך מאותה עת החלו למנות מתוכם את אותם ארבעים ושמונה נביאים שהוצרכה נבואתן לדורות.

ואין להקשות עליו מדברי הסדע"ר שלפנינו בו נמנים גם הנביאים שהיו כבר במצרים, כפי שאמרו שם: "אלו נביאים נתנבאו במצרים, ובני קרח וגו'". זאת משום דלגירסת הגר"א בסדע"ר, לא נמנו הנביאים שהיו במצרים, ומתחיל רק עם הנביאים שהיו במדבר [אחרי מיתת משה], והיינו משלושת בני קרח ויהושע בן נון, עיי"ש.

30. ובעיקר הקושיא בסע"ר מדוע לא מנו את משה, ואף המשמעות שיש בלשון 'מהן', לולי דברי הגר"א הנזכרים שהחל את המנין מאחר מות משה, אולי אפשר לדחוק ולומר כי באמת התנא מנה גם את משה בתוכני הארבעים ושמונה, וכפי שמנו בשמו בבה"ג ור"ח ורש"י ועוד, והוא נכלל בהמשך דברי הפסוק על יהושע, דאיתא שם: "ואלו נתנבאו במדבר, ויהושע בן נון מָלֵא רוּחַ וגו'". ויתכן לומר כי בתיבת 'וגו' התכוון התנא להמשך דברי הפסוק ואף הפסוק אחריו, בהם נכללה נבואת משה ויהושע, שנאמר שם: "ויהושע בן נון מָלֵא רוּחַ חָכְמָה כִּי סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יְדָעוֹ ה' פָּנִים אֶל פָּנִים".

והידוע ביאור או מהלך אחר בדברי הסדע"ר בענין פקידת משה ממנין ארבעים ושמונה הנביאים שהוצרכו לדורות, מפי ספרים וסופרים, נודה לו אם יוכל להודיענו להגדיל תורה ולהאדירה.

31. וראה עוד בחכמת אדם הראשון, בזוהר הקדוש (ח"א, בראשית, ל"ז ב'), מה שדרשו בפסוק (בראשית ה' א'): "זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם". 32. וראה עוד ב'ספרי דאגדתא על אסתר' (מדרש אגדתא, נו"ב ו'): "...מלמד שהיה מרדכי שקול בדורו כמשה בדורו, מה משה עמד בפרץ... אף מרדכי עמד בפרץ... מה משה היה יודע שבעים לשון ולמֵד לזקנים...

וצריך לומר, היות ונבואת משה שונה במהותה מכל הנביאים, כפי שהתורה מעידה וכדלעיל, ואף אמרו ביבמות מ"ט ב': "כל הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה, משה רבינו נסתכל באספקלריא המאירה", על כן למד התנא רבי יוסי בן חלפתא בחיבורו סדר עולם, כי אין למנותו בכלל כל הנביאים, ומנין הארבעים ושמונה היינו מלבד משה אבי הנביאים[28].

וראה עוד בדברי הגר"א בהגהותיו מגילה שם אות א', הכותב: "כי לא חשיב במ"ח נביאים רק אחר[29] מות משה...".

אלא שמהלך זה צריך ביאור, דבסוף מנין הנביאים שבסדע"ר, הוסיף התנא וכתב: "את מוצא 'בהן' עשרה שנאמר בהן איש האלהים, ואלו הן, משה...", הרי שבתיבת 'בהן' הזכיר כי בין הנביאים הנמנים מקודם נכלל גם משה.

ואולי אפשר ליישב הדברים, עיין בהערה[30] מה שכתבנו בזה.

לראשון החכמים במספר לשונותי נדמיתי – שמשה נדמה לאדם הראשון שהיה ראשון החכמים, במספר הלשונות שידע.

שאדם הראשון היה 'ראשון החכמים', הוא פשוט ביותר, שכן היה ראשון לכל, והאריכו חז"ל בחכמתו העצומה[31] שהיתה יותר ממלאכי השרת, וכגון שידע להבין ולהשכיל לקבוע לכל בעלי החיים את שמותיהם, וכדאיתא בב"ר י"ז ד': "א"ר אחא, בשעה שבא הקב"ה לבראת את האדם, נמלך במלאכי השרת. אמר להן נעשה אדם, אמרו לו אדם זה מה טיבו, אמר להן חכמתו מרובה משלכם. הביא לפניהם (-לפני מלאכי השרת) את הבהמה, ואת החיה, ואת העוף, אמר להם זה מה שמו, ולא היו יודעין. העבירן לפני אדם, אמר לו זה מה שמו, אמר זה שור, זה חמור, זה סוס, וזה גמל. ואתה מה שמך, אמר לו אני נאה להקרא אדם, שנבראתי מן האדמה. ואני מה שמי, אמר ליה, לך נאה להקראות אדני שאתה אדון לכל בריותיך. א"ר אחא, (ישעיה מ"ב ח'), אֲנִי ה' הוּא שְׁמִי. הוא שמי שקרא לי אדם הראשון".

ואדם הראשון ידע שבעים לשון, וכפי שה' העיד עליו, כדאיתא בתנחומא דברים ב': "אמר לו הקב"ה (-למשה), והרי אדם הראשון שלא למדו בריה, מנין היה יודע שבעים לשון, שנאמר (בראשית ב' כ'), וַיִּקְרָא (להם) [הָאָדָם] שֵׁמוֹת [לְכָל הַבְּהֵמָה וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל חַיַּת הַשָּׂדֶה], 'שם לכל הבהמה' אין כתיב כאן, אלא שֵׁמוֹת".

ומשה נדמה לאדם הראשון במספר הלשונות, כי אף משה ידע שבעים לשונות כמותו, וכדאיתא בחז"ל במקומות רבים, וכגון בתנחומא הנזכר, שאמרו שם עוד: "בא וראה, כשאמר הקב"ה למשה (שמות ג' י'), לֶכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל פַּרְעֹה, א"ל משה, בייא (לשון גנוח וצעקה - רש"י סנהדרין ס"ד א') אתה מעביר עלי, (שם ד' י') לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי. א"ל (-משה), שבעים לשון עומדין בפלטרין של פרעה, שאם יבא אדם אחד ממקום אחר מדברים עמו בלשונו, ואני הולך בשליחותך והם בודקין אותי לומר שאני שלוחו של מקום, וגלוי לפניהם שאיני יכול להשיח עמהם, אין שוחקין עלי לומר ראו שליח של מי שברא העולם, ואת כל הלשונות אינו יודע לשמוע ולהשיב (בתמיה), הוי בייא, לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי, (שם ו' ל') הֵן אֲנִי עֲרַל שְׂפָתָיִם. אמר לו הקב"ה (-למשה), והרי אדם הראשון שלא למדו בריה מנין היה יודע שבעים לשון... ואתה אומר לא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי. בסוף ארבעים שנה שיצאו ישראל ממצרים, התחיל (-משה) מפרש התורה בשבעים לשון, [כדכתיב] (דברים א' ה') בְּאֵר אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת, הפה שאמר לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי, אמר (שם א' א'), אֵלֶּה הַדְּבָרִים...".

ובמקומות רבים נוספים מצאנו[32] כי משה ידע שבעים לשון, וכפי שדרשו בפסוק (הנ"ל): "בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר", וכפרש"י שם ע"פ המדרשים דלהלן: "בֵּאֵר אֶת הַתּוֹרָה. בשבעים לשון[33] פירשה להם[34]". ועפי"ז כתבו ישראל את התורה בשבעים לשון לאחר שעברו את הירדן ובאו להר גריזים והר עיבל וכדשנינו בסוטה ל"ב א': "...ואחר כך הביאו את האבנים ובנו את המזבח, וסדוהו בסיד, וכתבו עליו את כל דברי התורה בשבעים לשון, שנאמר (דברים כ"ז ח'), בֵּאֵר הֵיטֵב", ואף שם פרש"י: "בֵּאֵר הֵיטֵב. בשבעים לשון".

וראה עוד בב"ר מ"ט ב' (וכעי"ז איתא בעוד מדרשים רבים): "אמר לו הקב"ה (-לאברהם), אם תמול, תטול סוד ה'. מה סוד ה', ס', ששים, ו', ששה, ד', ארבעה, הרי שבעים. שבעים אני מעמיד ממך בזכות המילה, שנאמר (דברים י' כ"ב), בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ. מעמיד אני מהן שבעים זקנים... ומעמיד אני מהן משה שהוא הוגה בתורה בשבעים לשון[35], שנאמר, הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר אֶת הַתּוֹרָה. בזכות מי, בזכות המילה...".

ואותן למנין זהה של נקובי השם לימדתי – שאת שבעים הלשונות הללו, לימד משה למנין זה של זקנים שנקבו בשמותיהם.

ששבעים זקנים עמדו לישראל, כמפורש בקרא בכמה מקומות, וכגון (במדבר י"א, כ"ד-כ"ה): "וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל הָעָם אֶת דִּבְרֵי ה' וַיֶּאֱסֹף שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם סָבִיבֹת הָאֹהֶל. וַיֵּרֶד ה' בֶּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיָּאצֶל מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל שִׁבְעִים אִישׁ הַזְּקֵנִים וַיְהִי כְּנוֹחַ עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסָפוּ".

ושבעים הזקנים נקבו בשמותיהם[36], כדאיתא בילקוט בהעלתך תשל"ו[37]: "משבט ראובן העמיד, חנוך, כרמי, פלוא, אליאב, נמואל, זכור. משבט שמעון, ימין, יכין, וצחר, ואהד, ושאול, ונמרי. משבט לוי, עמרי, חנניה, נתנאל, ידעא, בן סתרי, ומשה על גביהן. משבט יהודה, סרח, ודן, יונדב, ובצלאל, שפטיה, ונחשון. משבט יששכר, צוהר, עזא, ויגאל, פלטי, ועתניאל, וחגית. משבט זבולון, סרד, ואלון, סורי, אהליאב, אליהו, נמשי. משבט בנימין, סניאב, כסלון, אלידד, אחיטוב, אחיאל, מתניה. משבט אפרים, יאיר, יועזר, מלכיאל, אדונירם, אחירם, וסטור. משבט דן, גדליה, ויגאל, אחינועם, ואחיעזר, דניאל, ושריה. משבט נפתלי, אליוחנן אליקים, אלישמע, סומכוס, זבדי, ויוחנן. משבט גד, חגי, זרחי, קיני, מתתיהו, וזכריהו. משבט אשר, אשור, ושלומי, שמואל, שלום, שכניהו, אחיהו. הרי שבעים ואחד זקנים, וכתבנו זאת מפי רב שמואל, אחי של פנחס ומרים, זכור לטוב, ולמד אותם בתרבץ מוצא, ורבנא חנינאי כהנא ראש ישיבה וגאון". והובאו שם עוד 'פנים אחרים' בשמותיהם, והעתקנוהו בהערה[38], עיי"ש.

ומשה לימד שבעים לשון לשבעים הזקנים, כדאיתא ב'ספרי דאגדתא על אסתר' (מדרש פנים אחרים, נו"ב ו'): "...משה היה יודע שבעים לשון ולִמֵּד לזקנים, שנאמר, וַיָּאצֶל מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל שִׁבְעִים אִישׁ הַזְּקֵנִים...".

גזרותי המרובות מהן לשעה וגם לשנים רבות – שמשה גזר על ישראל גזירות רבות, חלקם היו לשעה וגם גזירות שהמה לשנים רבות וכדלהלן.

שגזירות רבות גזר משה על ישראל, חלקם היו לשעה, כגזירתו על הנתינים וכן גזירתו על יין נסך, וכדלהלן. וכן גזר גזירות לשנים רבות, והמה ארבעת הגזירות שמנו חז"ל, וכדלהלן.

וראה עוד עמה שאמרו חז"ל כי כל גזירותיו הסכים עמו ה', כדאיתא בדב"ר ה' י': "דבר אחר, (איוב כ"ב כ"ח) וְתִגְזַר אוֹמֶר [וְיָקֻם לָךְ]. א"ר יהושע דסיכנין בשם רבי לוי, כל מה שגזר משה הסכים הקב"ה עמו. כיצד, לא אמר לו הקב"ה לשבור את הלוחות, הלך משה ושיברן מעצמו. ומניין שהסכים הקב"ה עמו, דכתיב (שמות ל"ד א'), אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ, יישר כחך ששברת. הקב"ה אמר לו (-למשה), שילחם עם סיחון... והוא לא עשה כן, אלא ואשלח מלאכים וגו'. א"ל הקב"ה, כך מארתי לך להלחם עמו ואתה פתחת בשלום, חייך שאני מקיים גזרתך, כל מלחמה שיהו הולכים, לא יהו פותחים אלא בשלום שנאמר כי תקרב אל עיר וגו'".

עוד אמרו בילקוט בהעלתך בהעלתך ס"ט: "אתה מוצא הרבה דברים שגזר משה על האלהים וקיים גזרתו, שנאמר (שמות י"א ד'), כֹּה אָמַר ה' כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרָיִם, והקב"ה לא אמר לו אלא (שם י"ב ב'), וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה, וכתיב (שם כ"ט), וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַה' הִכָּה כָל בְּכוֹר. וכתיב (תהלים י"ט ב'), הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל, וכן (ישעיה כ"ד ט"ז), מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמִרֹת שָׁמַעְנוּ, שהן מקלסין להקב"ה. עמד (-משה) ושתקן[39], שנאמר (דברים ל"ב א'), הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם".

הלשעה נתמשכו וחלקם בוטלו במשך הדורות – שמתוך גזירות משה, אותן שנגזרו לשעה, נתמשכו ונתארכו עד לימינו. ואילו גזירותיו האחרים שנגזרו לדורות, חלקם בוטלו במשך הדורות.

שמשה גזר על הנתינים וגזרתו היתה לשעה, ובא יהושע והאריך את הגזירה עד שבא דוד וגזר עליהם לעולם, כדאיתא ביבמות ע"ט א': "ונתינים דוד גזר עליהם (בתמיה), משה גזר עליהם, דכתיב (דברים כ"ט י'), מֵחֹטֵב עֵצֶיךָ עַד שֹׁאֵב מֵימֶיךָ. משה גזר לההוא דרא, דוד גזר לכולי דרא. ואכתי יהושע גזר עלייהו, דכתיב (יהושע ט' כ"ז), וַיִּתְּנֵם יְהוֹשֻׁעַ בַּיּוֹם הַהוּא חֹטְבֵי עֵצִים וְשֹׁאֲבֵי מַיִם לָעֵדָה וּלְמִזְבַּח ה' [עַד הַיּוֹם הַזֶּה אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר]. יהושע גזר בזמן שבית המקדש קיים, דוד גזר בזמן שאין בית המקדש קיים". ועיי"ש בתוס' ועוד ראשונים, וע"ע ברמב"ן שם ע"ח ב' ועוד.

וכמו כן גזר משה על יין נסך לשעה בעת שהמדינים הכשילו בו את ישראל בבנותיהם ובע"ז, כפי שלמדו בביאור דברי הגמ' בסנהדרין ק"ו א' באופן שבנות מדין התטיאו את בני ישראל, דכאשר היהודי היה נכנס לאהלים שהקימו שם ונמשך אחר הנערה המדיינית שהיתה שם שמכרה לו כלי פשתן בזול, איתא שם (וכעי"ז בספרי בלק, פיסקא קל"א): "ואחר כך אומרת לו, הרי את כבן בית, שב ברור לעצמך. וצרצורי של יין עמוני מונח אצלה, ועדיין לא נאסר יין של נכרים. אמרה לו, רצונך שתשתה כוס של יין. כיון ששתה בער בו. אמר לה, השמיעי לי. הוציאה יראתה מתוך חיקה, אמרה לו, עבוד לזה...". והיינו שכל הקלקול הגיע מחמת שעדיין לא גזרו, ועל כן מיד לאחר המעשה הלזה עמד משה וגזר כן על ישראל, וכפי שכתב הרמב"ם בספר המצוות לא תעשה קצ"ד: "והנה מאמרם 'ועדיין לא נאסר יינן שלגוים' יש ראיה כי אחר זה נאסר בלא ספק", והיינו כי למד שנאסר באותה עת, ובפשטות היינו על ידי משה[40]. וכך כתב להדיא ר' חיים פלטיאל בפירושו עה"ת במדבר כ"ה א', עיי"ש, והבאנו דבריו בהערה[41] . וגזירתו זו נתקיימה לעולם, דאף בימינו אסור יין הגויים.

ובשונה מגזירותיו אלו של משה שהיו לשעה ונמשכו לדורות, היו ארבעה גזירות שגזר משה לדורות, והמה בוטלו במשך הדורות על ידי ארבעת הנביאים, עמוס, ירמיה, יחזקאל, וישעיה, כדאיתא במכות כ"ד א': "אמר ר' יוסי בר חנינא, ארבע גזירות גזר משה רבינו על ישראל, באו ארבעה נביאים וביטלום[41]. משה אמר (דברים ל"ג כ"ח), וַיִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בָּטַח בָּדָד עֵין יַעֲקֹב, בא עמוס וביטלה, [שנאמר] (עמוס ז' ה'), חֲדַל נָא מִי יָקוּם יַעֲקֹב כִּי קָטֹן הוּא, וכתיב (שם ג'), נִחַם ה' עַל זֹאת לֹא תִהְיֶה אָמַר ה' (ופרש"י: "חֲדַל נָא. אותה ברכה שאמר משה וַיִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בָּטַח בָּדָד עֵין יַעֲקֹב, כלומר אימתי ישכון ישראל בטח, כשיהיו צדיקים כעין יעקב. [בא עמוס וביטלה, שאמר] מִי יָקוּם יַעֲקֹב. מי יוכל להיות חסיד כיעקב, כִּי קָטֹן הוּא, קטנים הם הטובים שיהיו צדיקים כיעקב). משה אמר (דברים כ"ח ס"ח), וּבַגּוֹיִם הָהֵם לֹא תַרְגִּיעַ, בא ירמיה ואמר (ירמיה כ"א א'), הָלוֹךְ לְהַרְגִּיעוֹ יִשְׂרָאֵל (שיהיה להם מנוחה בגלותן - רבינו גרשום). משה אמר (שמות ל"ד ז'), פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים, בא יחזקאל וביטלה (יחזקאל י"ח ד'), הַנֶּפֶשׁ הַחֹטֵאת הִיא תָמוּת. משה אמר (ויקרא כ"ו ל"ח), וַאֲבַדְתֶּם בַּגּוֹיִם, בא ישעיהו ואמר (ישעיה כ"ז י"ג), וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְהִשְׁתַּחֲווּ לַה' בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלִָם (מלמד שלא יהו אבודים בין העובדי כוכבים - רבינו גרשום)".

ויה"ר שנזכה לקיום כל הנבואות לטובה, ובכללה את נבואתו זו של ישעיה על הגאולה הקרובה, שנשמע קול השופר הגדול, ושוב ה' את שיבת ציון בביאת האבדים והנידחים, וכולנו יחדיו נעבוד את ה' ונשתחוה לפניו בהר הקודש בירושלים, במהרה בימינו, אכי"ר.

בשל ריבוי התשובות בס"ד בגליון זה
התשובות ל'מענינא דסדרא'
יופיעו בעזהי"ת בגליון שבוע הבעל"ט

אף מרדכי היה יודע שבעים לשון...".

33. עיין בפירוש הרע"ב על פירוש רש"י ובראי"ם שם מה שביארו בדברי רש"י הללו.

34. והנה דבר זה שפירש משה את התורה בשבעים לשון, לכאורה אינו עבור ישראל אלא עבור אומות העולם, וא"כ מדוע פרש"י 'פירשה להם', והיינו לישראל.

ובפשטות היה אפשר לומר, כי משה פירשה לישראל כדי שיוכלו לקיים מצוות כתיבתה במעמד המיוחד בהר גריזים ובהר עיבל (וכדלהלן), כי אילו לא ידעו פירושה בכל הלשונות, כיצד יוכלו לקיים מצוה מיוחדת זו שכבר נצטוו עליה בידי משה.

אכן ראה ב'הכתב והקבלה' המבאר ענין זה באופן אחר: "אין כוונתם על לשונות שאר העמים, כי מה תועלת היה להם לישראל מזה. וגם לרבותינו, לא שנו (-ישראל) את לשונם לדבר בשפת אומה אחרת. אבל דרך רבותינו לקרוא הכוונה והמכוון במאמר במלת לשון, כאמרם (גיטין ע"ב א') אם מַתֵּי שתי לשונות במשמע ר"ל שתי כוונות, וכן כאן בשבעים לשונות ר"ל בשבעים כוונות, מסכים עם מאמרם במקום אחר שבעים פנים לתורה, והם הכוונות הפנימיות שבתורה חוץ מן הכוונה הראשונה הפשוטה.

וכן איתא ברעיא מהימנא (בויקרא ד' כ'), שאמר, ומתמן הוו יודעין סנהדרין שבעים לשון, דאינון שבעים פנים לתורה, ע"ש. ונגד מה שאמרו (נדה ל' ב'), בעובר במעי אמו מלמדין אותו כל התורה כולה, אמר (רעיא מהימנא פ' בא מא"ב), וקודם דייתי בר נש בהאי עלמא ויפיק מרחם אמו, אוליף ליה שבעים לשון, ע"ש (העירותי ע"ז לפי שראיתי לאחד מהמחברים שנתחבט במאמרם זה)... והרא"ם נתן סבה לדברי אגדה זו הואיל ומצינו גבי כתיבת התורה ע"ג האבנים בכי תבא דכתיב באר היטב, והתם פי' בשבעים לשון לפי המרומז במלת היטב, ונילף באר דהכא מבאר דהתם, וכ"כ בעל משכיל לדוד, והם דברים מבוארי הדוחק". וראה עוד ב'העמק דבר' מה שהוסיף לבאר בזה.

35. אכן יש לציין כי לענין נבואה מצאנו ב' נביאים עליהם נאמר שהנתבאו בשבעים לשון, המה עובדיה וישעיה, כדאיתא במדרש אגדת בראשית (י"ד): "עובדיה... שהיה גר שהיה הירוד שבנביאים. אבל ישעיה... ולכך נתנבאו שניהם בחזון, שחזון גימטריא שבעים ואחד, שנתנבאו שניהם בשבעים ואחד סנהדרין. ר' בנייה אומר, חזון, שנתנבאו שניהם בשבעים ואחד לשון...".

36. והן אמנם אמרו בבמד"ר ט"ו ז' י"ט ותנחומא בהעלתך י"ב: "הזקנים לא נתפרשו שמותן", היינו שלא נתפרשו בתורה בשמותן בשונה מאלדד ומידד שויתרו להיות מהזקנים, וזכו בשונה מהזקנים להתפרש בתורה בשמותיהם. ולכך נקטנו לשון 'נקובי שם' ולא 'מפורשי השם', שלא נתפרשו בתורה בשמותיהן אלא רק במדרש חז"ל.

37. עיין בתשובות לכתב חידה מגליון קס"ח, פרשת במדבר תשע"א, שהארכנו בענין שבעים זקנים הללו, וערכנו טבלה מפורטת אודותם, עיי"ש ותרווה רוב שמחה ונחת ועונג שבת.

38. עוד איתא בילקוט שם 'פנים אחרים' בשמות שבעים הזקנים, והעתקנום בזאת: "פנים אחרים, מראובן, חנוך, ופלוא, חצרון, וכרמי, וזמור, משמעון, ימין, ואהד, יכין, וצוחר, ושאול, ונמרי. מלוי, עמרי, וזתואל, וחנניה, וסתרי, ומשה על גביהן. מיהודה, ארח, וערוך, ויונדב, ובצלאל, שפטיה, ונחשון. מיששכר, צעיר, ויעקן, ויגאל, ופלטיאל, ועתניאל, וחוני. מזבולון, סרד, ואלון, וסורי, ויחלאל, אליהו, ונמשי. מבנימין, סנאב, וכסלון, אלדד, ומידד, אחיטוב, ומתניה. מדן, בוקי, ויגאל, אחינועם, ואחיעזר, צרי, וחננאל. מנפתלי, אלישמע, סומכוס, וזבדי, ויוחנן, אלחנן, אליקים. מגד, חגי, וזרחי, וקינן, ומתתיהו, וזכריהו, ושוני. מאשר, פשחור, ושלמי, חננאל, ושלום, אחזיהו, ושכניהו. מיוסף, יאיר, ויועזר, ופלטיאל, ואדוניה, ורם, ומכיר".

39. ועינין זה, שהשתיק משה את השמים והארץ, דרשו בספרי עה"פ הנ"ל (האזינו פיסקא ש"ו), וע"ע בדב"ר שם ובתנחומא האזינו א', שכתבו כעי"ז.

40. ועיי"ש ב'מגילת אסתר' אם משה גזר עליו אם פינחס גזר עליו. וע"ע להלן בדברי רבי חיים פלטיאל, הכותב דמשה ופינחס גם יחד גזרו זאת.

41. הנה כל עיקר דברי חז"ל אוא, בדשעת חטא בנות מדין 'עדיין לא נאסר יינן של גוים', אשר מהם למדו הקדמונים שתיכף לאחר מכן גזר משה כן, הקשה רבי חיים פלטיאל שם: "פרש"י, וגם בספרי, כשהייתה יושבת בחנות ונתנה לו לשתות, שעדיין לא נאסר על סתם יינם של גוים וכו'. ותימא מיהא דאמרינן בפ"ק דחולין (ד' ב') גבי יהושפט, ושם פרש"י שעדיין לא נאסר על סתם יינם עד שגזרו שמאי והלל בתוך י"ח דברים שגזרו בפ"ק דשבת. ותו קשיא על ההיא דחולין, דמשמע דבימי דניאל נאסר בכבר דכתיב, [ויאמר] התרשתא שלא יגאל בפתבג המלך ולשתות יין משתיו (ע"פ דניאל א' ח'), ואמר התרשתא מלמד שהתיתר ושתה, מלמד דקמי דור שמאי והילל נגזר גזירה מסתם יינם.

ותירץ (-מה"ר חיים), מה שגזר כאן משה רבינו על יין עמוני כדאיתא בספרי, לפי שהיה חזק וטוב. והתוספות מתרצים, דג' גזירות היו, (משמ') [דשמא] ודאי יינן שנתנסך לע"ז מפקי מ(ו)שְׁתּוּ יַיִן נְסָכָם (דברים ל"ב ל"ח). אי נמי, משה ופנחס גזרו עליו, וקרא אסמכתא בעלמא. ומגע גוי ביין דהיינו סתם יינו גזר דניאל, ואתו שמאי והילל וגזרו על אישראל המטהר יינו בבית הגוי. והשתא ניחא, וההיא דחולין דיהושפט הוה מקמי דניאל, והכי פירושו, ועדיין לא נאסר יינו עד שבא דניאל ואסרו".

42. יעויין במהרש"א בח"א שעמד בסדר ארבע גזירות הללו, שאינם לא לפי סדרם בדברי חז"ל ואף לא כסדר הנביאים שביטלום. וראה בתשובות לגליון תרי"ט, פרשת תזריע שנה זו, שהבאנו את ביאורו וכן את תוספת דברי הערוך לנר, עיי"ש.

וע"ע מה שהארכנו לבאר בכל דרשה זו ופרטיה ודקדוקיה, מדברי הקדמונים, וכן ביאור שורש הדבר כיצד יכלו הנביאים לבטל דברי משה רבינו, ואין צורך לחזור ולכפול הדברים כאן.

סיפור ושאלה בציר

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם רש"י.

בקרב רבים עולה לא פעם הרהור ומחשבה, אילו הייתי חי בדורות עברו, בהם זכו הכל לשמוע את דבר ה' ברמה על ידי נביאיו הקדושים והטהורים, שהיו מורים לכל אחד את מה ה' מבקש ממנו ומהו תפקידו עבורו נברא, ואף מלמדים אותו את הדרך והמסילה בה יעלה אל הר ה' לעשות רצונו בלבב שלם, אין ספק כי על ידי הוראה ברורה זו היה מתאזר בגבורה וכובש את יצרו ועושה את תפקידו באמונה ובשלימות בקדושה ובטהרה וזוכה לעשות רצון יוצרו וחפץ צורו ומשלים את שליחותו בעולם על הצד היותר טוב.

בעקבות מחשבות והרהורים אלו עולה הבקשה והרצון לזכות לשמיעת דבר ה' לכל הפחות פעם אחת בחיים, לדעת בבירור מה ה' רוצה ומבקש ממנו, וכיצד יזכה לעשות רצונו בלבב שלם. אלא שלפי רוב התשוקה והרצון לשמוע את הבת קול המיועדת אליו שאותה מבקש לראות ולחוות כיצד יוצאת היא מבין הערפילים ולחוש כי אכן מדובר בהארה שמימית מיוחדת, עלול לאבד קול מיוחד שנשלח עבורו לעוררו וללמדו בינה והשכל בדרך שילך בה והמעשה אשר יעשה.

ידוע הסיפור אודות אותו קול שמימי ששמע רבי ישראל סלאנטער זצ"ל מפי הסנדלר הקשיש של העיירה, שלא ברור וידוע אם היה יהודי ויתכן ואף היה ערל, אך בליבו הטהור של רבי ישראל קלט כי מדובר ב'בת קול' שמימית הבאה לעוררו, ועליה העמיד תלמידים רבים, כשלפניהם חזר על אמרתו של הסנדלר, ועל פיה דרש מהם לעבוד ולעשות ולהספיק להתקדם לבצע את שליחותם בעולם הזה, וזאת מאותו משפט ששמע מהסנדלר שאמר 'כל עוד הנר דולק אפשר לתקן'.

כך גם מסופר על רבי ישראל ממזיבוז זצ"ל אשר זכה לשמוע את דבר ה' באותה הזדמנות בה דפק על חלון ביתו איכר מגושם העוסק לפרנסתו ב'תיקוני כלים' וחיפש עבודה ופרנסה, וכאשר הרבי אמר לו שאין לו מה לתקן, השיבו האיכר כי כשמחפשים תמיד מוצאים מה לתקן. הרבי הקדוש כה התפעל מדבריו, הגם שבעקבותיהם כלל לא הסיק כי אינו אלא אליהו הנביא וקראו לחדר תלמודו לבקשו כי ילמדו חכמה וסתרי תורה, אלא אכן עשה כדבריו וחיפש כלי ישן ושבור כדי שיתקנו, ומיד הלך לחפש בחדרי ליבו מה יש לו לתקן, ואף לימד דברים אלו לתלמידיו הרבים.

גדלותם העצומה של גדולי עולם אלו ועוד רבים אחרים כדוגמתם, היתה לשים לב למה שראו ושמעו ולהתעורר על ידם להבין כי לא לחינם אינה ה' לידם ראיה ושמיעה זו, אלא לעוררם ולחזקם ולאמצם, כך גם להראות להם את הדרך שילכו בה והמעשה אשר יעשון, וברוחב ליבם הבינו היטב כי זה חלק מדבר ה' שנשלח אליהם למטרה נעלה זו, הגם שפעמים רבות השליח היה ערל מגושם או להבדיל אלפי הבדלות יהודי עם הארץ שאינו יודע צורת אות, שהרי כבר לימדונו חז"ל (ב"ר י ז', ויק"ר כ"ב ג', במד"ר י"ח כ"ב ועוד): "ובכל הקב"ה עושה שליחותו, אפילו על ידי נחש, אפילו על ידי יתוש, אפילו על ידי צפרדע...". וכך גם תפקידו של כל יהודי לשים אל ליבו מה ה' הראה והשמיע לו, כדי שיתעורר מהם לעשות תפקידו נאמנה כדת וכראוי, ואם מסופק הוא בדבר, הרי חכמי ישראל לפניו שיורו לו את הדרך שילך בה והמעשה אשר יעשה לעשות רצון ה' כדת וכראוי ובלבב שלם.

*

חלק מגדולתו והצלחתו הרוחנית, חב ר' נחמיה לשניאור בעל המכולת הסמוך לבית הוריו. מאז היותו ילד קטן הבחין בחריצותו הרבה של שניאור, אשר היה משכים קום ובכל עת וזמן שהיה הולך למכולת, גם בשעה מוקדמת לפני תחילת הלימודים בתלמוד תורה, ראהו נמצא בעבודתו וממלא את תפקידו הרם במכולת הקטנה הפתוחה לרווחה, כשכל המוצרים מסודרים במקומם, והלה עומד כחייל על משמרתו לשרת את הציבור ולתת להם את צרכיהם.

כשעברו השנים ונחמיה הקטן הלך וגדל, התפלא לראות כי ככל שמשכים לקום, כבר רואה את שניאור עובד ועמל במכולת, ומלבד בימים שהשכים לבקשת סליחות בסמוך לעלות השחר, בהם עבר בסמוך למכולת טרם פתיחתה, בשאר ימות השנה מעולם לא הקדימו. לימים התברר לנחמיה כי שניאור משכים קום בכל בוקר סמוך לשעה שלוש לפנות בוקר, ופותח את יומו בסדר לימוד בשמיעת שיעור יומי בגמרא בבית הכנסת יחד עם עוד יהודים עמלי כפיים הנדרשים להיות במקום עבודתם בשעה מוקדמת, ומשכילים להבין כי אושרו ושמחתו וכל כוחו של יהודי בא מתוך פתיחת יומו בלימוד תורה ותפילה במנין, וזאת מלבד השתתפותו בשיעורי תורה לקראת ערב לאחר סיום יום של עבודה קשה ומייגעת, לפני תפילת המנחה ובינה לתפילת ערבית, שלאחריה שב לביתו למנוחת הלילה ממנה משכים ליום נוסף של עבודת ה' בלימוד תורה ותפילה והעיסוק בפרנסת ביתו.

באותם הימים, צורת פעילות המכולת היתה קצת שונה מבימינו. במכולת השכונתית, מלבד מה שלא היו רבבות מוצרים שונים כמצוי כיום בכל 'סופֶר' קטן, גם לא עשרות אלפים, אלא רק כמה מאות מוצרים נצרכים שרובם היו הכרחיים, בלא גוונים וטעמים שונים. השינוי המהותי היה באופן הקנייה, כאשר כל המוצרים שהיו במכולת סדורים בארונות מאחורי הדלפק, ומלבד לחם וחלב, גבינה וקֶבֶן בשעות הבוקר המוקדמות, שעמדו בארגזים ברחבת החנות מחמת חוסר מקום איחסון, ואותם אספו הלקוחות לתוכני הסלים, שאר המוצרים אף אחד לא אסף לעצמו, אלא כל לקוח שהגיע תורו, היה אומר את מבוקשו, ובעל המכולת הביא לו את המוצר ממקומו שמאחריו תוך כדי עריכת החשבון כשמוסיף את מחיר המוצר שהביא לחשבון, ובסיום הקנייה היה מגיש לו את הסיכום של עלות קנייתו, כאשר ברבים מן המכולות כלל לא היה מכשיר לעריכת חשבון, גם לא 'מחשבון' שהיה דבר חדש ויקר, אלא בעלי המכולת היו מחשבים את הסיכום באופן עצמי על גבי גליונות נייר חתוכים.

שעות העומס העיקריים במכולת, היו בבוקר בין שש לשבע וחצי, בהם היו מגיעים רוב המשפחות לרכוש את המצרכים הנצרכים להם דבר יום ביומו, במיוחד שבאותם הימים מוצרי החלב לא היו מחזיקים מעמד יותר מאשר יום או יומיים גם במקרר, וכך גם הלחם לא הגיע עטוף ביילון, שמוצרי הניילון עוד לא באו לעולם, ובוודאי שלא הגיע פרוס, אלא רכשו כיכר לחם או מחציתו, שבלא שמירה על טריותו בסגירתו בקופסא מתאימה, למחרת כבר היה טעמו פג והאנינים התקשו לאכלו, כך שרוב משפחות השכונה שלחו נציגות בכל בוקר מחדש לערוך את הקניות הנדרשות לאותו יום, ובעיקר קנו את מוצרי היסוד כלחם וחלב, ופעמים הוסיפו עוד כמה פרטים הנצרכים לאותו יום, כבקבוק שמן או חבילת מרגרינה וכדומה.

לקראת השעה שמונה בבוקר כשהעומס פחת, החל בעל המכולת לסדר את המוצרים שעמדו בחוץ, כל אחד במקומו הראוי, כשמפסיק מעבודתו מידי פעם עבור לקוח מאחֵר שהגיע בזמנים אלו. כך גם בזמנים הללו היו מגיעים ספקי הסחורות שהביאו כל אחד את הזמנה שקיבלו בפעם הקודמת ואף רשמו הזמנה נוספת לשבוע הבא, ובעל המכולת קיבל מהם את המוצרים ומניחם במקומם, חלקם במדף הראוי וחלקם האחר במחסן הסמוך, וכך בשעות הבוקר המאוחרות, בהם היו מגיעים הקשישים לקניות, היה האוירה יותר רגועה ובנחת היה בעל המכולת גם מספיק לטפל בחשבונות ובחובות ובשאר ניהול החנות, עד לשעות הצהרים בהם שב לפעילות מוגברת עד לשעת סגירת החנות, בה מגיעים רבים המנצלים את הרגעים האחרונים להשלים את מה שחסרו לקנות במהלך היום.

*

כיצד יתכן הדבר, שאל נחמיה הקטן את עצמו פעמים רבות, ששניאור עובד במכולת בכל יום בלא שום הפסקה או חופשה ואף פעם לא מאחֵר לפותחה בזמן. איך שייך שהמכולת פתוחה בכל יום מששת ימי בראשית בתמידות ללא הפסקה, למעט ימי חול המועד פסח שהחנות מכורה לגוי. האם לא אירע מעולם לשניאור שום דבר אונס או קושי או חולי, הרהר רבות ולא מצא תירוץ ומענה לתמיהתו. ולאחר תקופה ארוכה בה התקשה בשאלתו, באחד הימים, שלא חש בטוב ונשאר בבית, ואמו ביקשה ממנו כי ילך בשעות הבוקר המאוחרות להוסיף לרכוש מצרכים כפי בקשתה, החליט לנצל את ההזדמנות ולשאול את שאלתו.

בסיום עריכת הקניה והחשבון, כשלא היה אחריו לקוח נוסף, ונחמיה ראה כי שניאור אינו ממהר במיוחד לרוץ להמשך עבודתו, אזר נחמיה אומץ ופנה לשניאור וביקש אם יוכל לשאול אותו דבר מה. כשהציב בפניו את שאלתו, חייך שניאור והשיבו, שאלה טובה שאלת, והתשובה עליה משולשת, האחת, שמי שבא מ'שם', מאותם 'מחנות', למד בדרך הקשה מ'מלאכי החבלה' כי אין תירוצים, וכמעט בכל מצב אדם יכול לעשות את המוטל עליו. שנית, כשיודעים כי שכונה שלימה ממתינה עבורך ואם לא תגיע היום לפתוח את המכולת בזמן, כשהציב בפניו את שאלתו, חייך שניאור והשיבו, שאלה טובה שאלת, והתשובה עליה משולשת, האחת, שמי שבא מ'שם', מאותם 'מחנות', למד בדרך הקשה מ'מלאכי החבלה' כי אין תירוצים, וכמעט בכל מצב אדם יכול לעשות את המוטל עליו. שנית, כשיודעים כי שכונה שלימה ממתינה עבורך ואם לא תגיע היום לפתוח את המכולת בזמן, הרי שלמעלה ממאתיים משפחות לא יהיה לחם וחלב ושאר מוצרים נצרכים, גם אם אין כח וחשק, מתאזרים בגבורה ומשכימים קום והולכים ללמוד ולהתפלל ופותחים את החנות. והאמן לי, הוסיף ואמר, שהיו ימים בהם פתחתי את החנות בלא טיפת כח, עם חום של ארבעים מעלות, ובכל זאת התאזרתי בגבורה ובחסד ה' הצלחתי להגיע לפתוח את החנות ולשרת את הציבור שיהיה להם את צרכיהם.

זאת ועוד, הוסיף שניאור וביקש ללמד את נחמיה אורחות חיים, המשמשים עבורו כיסוד להנהגותיו וחריצותו בכל עת, כשמושיט את ידו למדף הספרים הקטן שיש לו בחנות, המשמש אותו ללימוד בכל עת וזמן פנוי, והוציא משם כרך 'חמש מגילות', ופתח במגילת קהלת, בדפדף מעט והחל להראות לו את דברי הפסוק (י"א ד'): "שֹׁמֵר רוּחַ לֹא יִזְרָע וְרֹאֶה בֶעָבִים לֹא יִקָּצוֹר", ובתוספת דברי רש"י שם: "שֹׁמֵר רוּחַ. מִמְּתִין וּמְצַפֶּה עַד בֹּא הָרוּחַ; לֹא יִזְרָע. פְּעָמִים מִמְּתִין וְאֵינוֹ בָא; וְרֹאֶה בֶעָבִים. נוֹתֵן עֵינָיו בְּעָבִים וְכִשְׁרוֹאֶה אוֹתָם קוֹדְרִים יִרָא לִקְצוֹר מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים, וּלְעוֹלָם לֹא יִקְצוֹר לְפִי שִׁירֵא תָמִיד".

שניאור הסביר לנחמיה את דברי שלמה ברוח קדשו וכפי שפרשם רש"י, שישנם אנשים עם שאיפות רבות וגבוהות לזרוע ולקצור ולכנוס ולאסוף תבואה לרוב להצליח במעשיהם ואולי גם להעשיר, אך תמיד יש להם תירוצים, הם ממתינים לזריעה לעת שתבוא הרוח ויקל עליהם המלאכה, ולבסוף הימים הנעימים לא הגיעו וכבר עברה התקופה הראויה והמתאימה לזריעה והפסידו את השנה הנוכחית. כך גם לפעמים אדם כבר חרש וזרע ועמל קשות, ונשאר לו רק הקצירה והאסיפה של היבול, אלא שהוא מביט לאופק ורואה את העננים מגיעים וחושש לקצור מפני הגשמים, וסופו שמאבד את הטובה הרבה שיכל לקצור ולאסוף מפני דחייתו הטבעית ורצונו להגיע לשלימות בזמן אחר.

הקשב לי יקירי, סיכם שניאור את דבריו בטרם פנה להמשך עבודתו, אם אתה רוצה להצליח בחיים, בכל תחום שלא יהיה, לא מספיק רצון טוב, גם לא עמידה בתוכנית מסויימת הכפופה לסיפורי אונס וכל מיני הפרעות והפסקות, אלא עליך להציב בפניך את חשיבות הדבר ולהתמסר אליו בכל כוחך ואף יותר מכך, גם אם אתה עייף או רעב, עליך לדעת ולהשכיל מה אתה רוצה ועל מה נשואות עיניך ותקוותיך, מהו העיקר ומה הטפל, לישון תוכל בזמן אחר, כך גם על הארוחה שחלפה תוכל לוותר, ובאופן כזה של התמסרות תמידית, וכמובן בתוספת תפילות ותחינות לפני ה' שיצליח דרכיך, יש סיכוי שתחול הברכה במעשי ידיך ותזכה בה בהצלחה רבה.

*

שנים רבות עברו וחלפו מאז שנחמיה שמע את יסוד החיים מפי שניאור, והציבם לפניו כ'בת-קול' המנחה אותו בדרכו הטובה שבחר לעצמו לגדול בתורה ויראת ה' טהורה, להיות תלמיד חכם השקוע באהלה של תורה, וכך שקד בתורה במסלול שהכין לעצמו על פי התייעצותו עם רבותיו, כשהשכיל להשיב אל לבבו מה מטרתו בחיים ולמה הוא חותר ומבקש להגיע, כשהינו עומד על משמרתו בלא ויתור, ובחריצות שרכש לעצמו ברוב עמל ויגיעה נלחם בעוז מול יצרו הרע המבקש מנוחה ודחייה בכל עת שעוסקים בדברים טובים, וכמובן בתוספת תחינה ותפילה לפני ה' שיצליח דרכו, זכה להצלחה מרובה בתוכניתו לחיים מאושרים בעולם הזה, והקרן קיימת לעולם הבא.

כשהגיע נחמיה לעת מצוא, זיכהו ה' למצוא את זיווגו הטוב והמתאים, אשה יראת ה' היא תתהלל, ועמה יחד בנה בית של תורה ועבודת ה' לעשות רצונו בלבב שלם, כשממשיך לשקוד על התורה ברוב עמל ויגיעה מתוך תכנית ברורה והליכה בדרך סלולה, כפי שהמשיך להתייעץ עם רבותיו גדולי תורה, וכך הלך והתגדל בתורה ועמלה, כשהולך וכובש סוגיא אחר סוגיא ואף מסכת אחר מסכת, בדרך המובילה להיות תלמיד חכם מופלג בידיעת התורה בחלקים נרחבים ממנה, ולעשות רצון קונו בלבב שלם.

למרות הדרך הסלולה שלפניו כיצד לעלות בהר ה', היצר הרע לא עמד מנגד במנוחה, אלא ניסה את ר' נחמיה בשלל נסיונות, חלקם קשים ממש, ובחסד ה' עמו, התגבר ר' נחמיה על הקשיים והנסיונות והוסיף לעלות ולהתעלות, כאשר בזמנים בהם הרגיש קושי מיוחד, היה מאריך מעט את דרכו ובעודו צועד אל עבר מקום תלמודו היה עובר בסמוך לחנות המכולת של שניאור, רואה אותו בחריצותו למרות גילו המתקדם, ונזכר בדבריו הברורים ששמע ממנו לפני שנים רבות, ומשיבם עוד יותר אל לבבו, שימשיכו לשמש עבורו כבת קול הקוראת לו כיצד להצליח במעשיו ולעמוד איתן בקשיים הרבים ובנסיונות השונים, לבל להבטל מסדרי תלמודו או לסגת מהתחייבויותיו הגבוהות שנטל על עצמו בדרכו הארוכה אל הפסגה המרוממת שהציב לעצמו להיות תלמיד חכם השולט ביד רמה בכל הש"ס כולו.

למעלה משלושים שנה חלפו מאותו בוקר בו שמע ר' נחמיה את הבת-קול שלו מפי שניאור, ובעקבותיה הוסיף והתעלה בתורה ועבודת ה' בזכותה, ואף התחזק בליבו בכל פעם שחלף ועבר בסמוך לחנותו, ולאחרונה כאשר נודע לו כי שניאור הזדקן וחלה, מיהר למצוא זמן לבקרו ולהודות לו מקרב לב על דבריו הללו שחזקו ואמצו ובזכותו התקדם רבות בתוכניותיו לחיים. כשבא לבקרו בבית החולים כשבמחשבתו ימצא אותו שוכב בלא מעש במטת חוליו, התפלא לראותו שלא זנח את רעיון חייו, ואף בשכבו מרוב תשישות כח, החזיק בידיו כרך משניות ועסק בתלמודו כשמתגבר על חולשתו, באומרו, כי מחמת מחלתו הקשה והתשישות המוחלטת שיש לו, עדיין לא הספיק את חובותיו ליום זה בסדרי לימודו. ביקור זה, שהוברר כי היה ביומו האחרון לחייו, נחרט במעמקי ליבו של ר' נחמיה, כיצד נראה יהודי שיש לו מטרה בחיים, ועד כמה רב אושרו בעולם הזה, והוסיף ללמוד ממנו אורחות חיים להמשך ימי חייו לעסוק בתורה ולאחוז בה בכל כוחו ומאודו, להשכיל להעריך כל רגע שניתן ללמוד בו מתוך בריאות הגוף ומנוחת הדעת, בלא לאבדו בבטלה, ולהמשיך לאחוז בתורה ועמלה בכל מצב וזמן.

כשנודע לר' נחמיה על פטירתו, בכה על סילוקו של אדם כשר, וקיבל על עצמו להכיר לו טובה מרובה עבור מה שקיבל ממנו, בקביעת סדר לימוד משניות לעילוי נשמתו הטהורה במשך כל השנה, ואף נתינת פרוטה לצדקה לעילוי נשמתו בכל יום, שיש בכך תועלת מרובה לנפטר, ובמיוחד במהלך השנה הראשונה להסתלקותו, וזאת מלבד רצונו לשמור את ה'יאר'ציט' שלו לאורך ימים ושנים.

*

סדרי חובותיו של ר' נחמיה לא פסקו או יצאו להפסקה, גם לא בלידת התאומים שעם לידתם התגלה כי סובלים ממחלה כרונית קשה המצריכה אשפוזים ארוכים, והכניסה את כל בני המשפחה לסערה ומערבולת גדולה העלולה לאיים על כל השלווה שהיה בבית עד לאותם ימים. התינוקות הרכים הוצרכו לשמירה צמודה בבית החולים, והאֵם היולדת, מלבד מה שהוצרכה למנוחה ולהתאוששות, נקרעה בלבה בין המטלות, לבקר את התינוקות בכל יום ולדאוג לבריאותם וחיזוקם ולברר עם הרופאים על המשך הטיפול בהם, ויחד עם זאת למצוא זמן ורוחב לב לטפל בשאר הילדים הרבים שחוננם ה'.

בהתאם למצב המיוחד בו ה' הועיד עבורם לנסותו בו, וכאשר ראו שהוא נמשך זה תקופה, השכילו בני הזוג להבין כי עליהם להעזר בבני המשפחה ובמתנדבים מארגוני חסד, אשר בהושטת ידם הצילו את המשפחה לבל תתמוטט חלילה, ויחד עם זאת חילקו ביניהם את המטלות הדחופות, באופן שהרעיה היתה בעיקר בבית למנוחה וטיפול בילדים האחרים, ואילו ר' נחמיה היה רוב הזמן בבית החולים סמוך לעריסות התינוקות, והשתדל עבורם כפי כוחו ויכלתו, כאשר באותה עת פרע את סדרי החובות בתוככי המחלקה ועם רקע של מכשירים שונים המצפצפים ומשמיעים מגוון רחב של קולות, שבכל אחד מהם ישנו שיעור מספק להפרעה בלימוד ולהסיח את הדעת.

כשארכו הימים ואשפוזי התינוקות נמשכו, בעצת מומחים הועברו לבית חולים מרוחק בו היתה מחלקה המתמחה במיוחד בטיפול בעיות הללו, בתפילה ותחינה לפני ה' שהרופאים המומחים הללו יזכו להיות השליחים הטובים שעל ידם ה' יביא להם מזור ורפואה, אלא שכתוצאה מהמרחק הגדול וזמני הנסיעות הארוכות, התקשו ההורים לסעוד את התינוקות הרכים כפי שהיה נצרך, ומה גם שכבל שהוסיפו לגדול כך התינוקות הוצרכו יותר להוריהם, ובאותו איזור של בית החולים לא היתה קיימת קהילה של יראי ה' שיוכלו לעזור ולסייע להם בנטל הכבד של הטיפול בתינוקות החולים ויחד עם זאת בשאר ילדיהם הבריאים.

הנסיונות באותן הימים היו קשים מנשוא, הן מעצם התארכות התקופה בלא כל תאריך יעד וסיום, ומה גם שחוסר תפקוד ההורים נתן את אותותיו בילדים האחרים שהחלו להראות סימני מצוקה שונים, ומה גם שהמצב הכלכלי הורע ביותר ובכל פעם מחדש נזקקו לנסים גדולים כדי שיהיה להם לחם לאכול ודמי נסיעה לבית החולים אל התינוקות וחזור לבית, ועל הכל, המצב האומלל הלזה בו ר' נחמיה היה מנותק כמה חודשים מבית המדרש וסדרי תלמודו ואף מתפילות במנין, שכן במצב הנוכחי שברוב הזמנים היה סמוך לעריסות ילדיו הקטנים, בקושי יכל להתפלל בחדרם בלא הפרעה, ובוודאי שלא לצאת לבית הכנסת לתפילה בציבור, ובמצב הנוכחי השתדל והתאמץ לתפוס כל דקה פנויה לימוד סדרי חובותיו, שעל קיום חוקי תלמודו לא ויתר בשום מצב, גם אם הלימוד לא היה כדת וכיאות וכפי שחפץ ורצה, העיקר שזכה לעמוד בקבלתו ולפרוע את החובות של אותו יום.

באחד הימים כאשר נמנע מר' נחמיה לשוב לביתו לאחר שהות רצופה משך כמה ימים בבית החולים, וזאת מחמת חוסר המעות, שלא היה בידו את אותו סכום קטן הנצרך לנסיעה זו הלוך ושוב, עצר בדעתו והרהר וחשב מה ה' שואל מעמו במצבו זה, ומסקנתו היתה כי עליו למצוא מקום קדוש קרוב ובו להשקיע בתפילה ותחינה לפני ה' שיחוס עם עני ואביון וירחם עליו ויחיש רפואה לבניו הקטנים וישלח ישועה לכל המשפחה, ולקוות לישועת ה' אשר תבוא כהרף עין.

המקום הקרוב ביותר שיש בו השראת השכינה, מצא ר' נחמיה בקלות רבה, בסמוך למראשותיהם של בניו החולים, שכן אמרו חז"ל (שבת י"ב ב', וברש"י בראשית מ"ז ל"א), כי השכינה נמצאת למעלה מראשותיו של החולה. וכאשר אינה ה' ושני התינוקות נרדמו היטב, החל ר' נחמיה להתפלל לפני ה', כששופך תחינה ומעתיר בתפילתו ומבקש מה' שישלח דברו וירפאם ויושיע אותו מצרתו ויעזור ויסייע לכל המשפחה לעבור תקופה זו בלא כל נזק ופגיעה, ואף יספק להם כל צרכיהם בחן בחסד וברחמים.

*

תפילתו של ר' נחמיה נתקבלה במהרה, שכעבור שעה קלה פגש בגרשון, יהודי שומר תורה ומצוות המתגורר בעירו ובמקומו, אשר בנו יחידו סובל ממחלה דומה וכבר מאושפז במקום לסירוגים זה

המשך בעמוד הבא

סיפור ושאלה בצידו

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פרש".

המשך מעמוד הקודם

כשנה ומחצה, ואמש שוב התאשפז במקום, וכיון שחסרים לו כמה חפצים, בעוד זמן מה נוסע לביתו לכמה שעות וחוזר לבית החולים, כך שיוכל להביאו לביתו ואף להשיבו לבית החולים. במהלך הנסיעה סיפר לו גרשון, כי לפני כמחצית השנה השכיל להבין כי עליו לפעול לשינוי מציאות זו של נסיעות תמידיות וארוכות מבית החולים ולבית וחזרה, הגורם להם לאבד זמן רב להבל וריק והוא על חשבון הבית והאפשרות להתפרנס, במיוחד בזמני אישפוז ממושכים, ועל כן הלך להתייעץ עם מרן שליט"א שהורה לו כי הטוב ביותר עבורו הוא לעבור להתגורר בסמוך לבית החולים. לשאלתו כיצד יסתדר במקום זה שאין בו כל קהילה חרדית של יראי ה', השיב מרן שליט"א שיפעל להקים קהילה חרדית טובה ומוצלחת, וה' יהיה בעזרו, ובשכר זאת יזכה שה' יחיש רפואה שלימה לבנו במהרה.

גרשון הוסיף לספר כי בחסדי ה' עמו הצליח לארגן מספר בעלי ממון החרדים לדבר ה', והללו רכשו באיזור דירות רבות, במטרה להשכירם במחיר מוזל ביותר לבני תורה ועמליה שיבואו להתגורר שם, וכך יוכלו להקים במקום קהילה טובה ומכובדת. כמו כן ישנו באיזור מבנה ציבורי ישן אשר שימש בעבר כמוסד וכעת עומד ללא שימוש, והרשויות נתנו לו את האפשרות להקים בו בית כנסת וכל שאר הפעילויות הנצרכות להקמת קהילה. זאת ועוד סיפר, כי אביו שהינו בעל ממון רב, התחייב כי אם יצליח במעשיו ויגיעו לכל הפחות עשר משפחות להתגורר במקום, מתחייב הוא לממן כולל עבור האברכים למשך חמש שנים.

בקשתי ועצתי והצעתי אליך, פנה גרשון לר' נחמיה, שבדרך נעצור בבית מרן שליט"א ותשאל דעת תורה במעשה אשר תעשה במצבך הנוכחי בו, האם להמשיך להתגורר במקום למרות הריחוק העצום מבית החולים והקשיים הרבים שיש מחמת כך לכל בני המשפחה, או עדיף לעבור להתגורר בסמוך לבית החולים, ולזכות להיות בין מקימי הקהילה, ואם כן, ככל שמרן ימליץ עליך, נוכל למונתך כ'ראש כולל' בקהילה. ר' נחמיה הודה לגרשון על הנסיעה וכל הרעיונות, אלא שהוסיף ואמר כי ההצעה להיות שמש בקהילה אינה מדברת על ליבו ולא משכנעת אותו, אלא יעדיף להמשיך לשקוד על תלמודו בלא טרדות נוספות.

כשנכנסו לבית מרן שליט"א, אחז הוא באמצע העיון בספר יונה, וכשמוע את השאלה על צדדיה ופרטיה, השיב בקול רם בדברי הפסוק (ג' ב'): "קוּם לֵךְ אֶל נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וּקְרָא אֵלֶיהָ אֶת הַקְּרִיאָה אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹּבֵר אֵלֶיךָ", ר' נחמיה יקירי, ה' דובר אליך עם המחלה של הילדים שתבוא לעיר הגדולה, בה תקרא את הקריאה של שמירת התורה ומצוותיה, ותהנה מגדל אור לכל הצעירים, שתלמד אותם אורחות חיים כיצד להיות שקועים בתורה ועמלה בכל עת ושעה ובכל מצב ותקופה.

*

הרעיה הצדקנית, אשר אהבה את מקומה וביתה, קיבלת את ההוראה בלב שלם, תוך כדי שמוסיפה להשיב אל לבבה כי עליה להיות שמחה ומאושרת שיודעת כי עושה את הטוב ביותר שהוא דבר ה' על ידי חכמיו וצדיקיו, ועודדה את בעלה להתמודד בכל הקשיים הרבים הכרוכים במעבר דירה לעיר רחוקה ובלתי מוכרת, במציאת מוסדות לימוד לילדים ושאר כל הענינים הנצרכים לסידור. עוד בטרם נמצאה דירה מתאימה, החלה הרעיה להתכונן למעבר על ידי חיפוש מוסדות מתאימים באיזור ואף בארזיות החפצים הרבים, כדי שיהיו מוכנים לעת מצוא.

גרשון שהיה השליח לקבלת תשובת מרן שליט"א, המשיך להיות שליח לדברים טובים ואחרים, החל מציאת דירה מתאימה ועד לסידורים רבים אחרים, בתוספת גיוס מעות ומתן עזרה וסיוע כלכליים שנצרכו להם ביותר בתקופה כזו שיש בה הוצאות לרוב. זאת ועוד, ברשות ר' נחמיה ומשפחתו, עשה לפעולתם 'פרסומי ניסא', כדי שיהיו משפחות רבות נוספות שימשכו אחריו לעבור לקהילה החדשה, ואכן הפרסום עזר ופעל, שבעקבותיו היו רבים שביררו אודות האפשרויות ובסופו של דבר שתי משפחות הצטרפו גם המה לקהילה החדשה.

עם תחילת הזמן החדש עברו להתגורר בקהילה שבע עשרה משפחות, אשר היוו את הגרעין של הקמתה, ובראשם המרא דאתרא שליט"א שאף עמד בראשות הכולל שהוקם באותה עת, כאשר המשפחות הראשונות הללו התמודדו יחדיו עם כל מיני קשיי הקמה של מקום תורה נוסף, וניכר היה מלחמתם של הסטרא אחרא עם כל חילותיו, אשר פחדו מהרחבת גבולות הקדושה, ולמרות רוב הקשיים והנסיונות, איש את רעהו יעזורו בתמיכה ובעזרה כפי שנזקקו, וכל אחד מהתושבים התאמץ למצוא עוד קרובים וידידים לצרפם לקהילה הממוקמת, מתוך ידיעה והבנה שכל תוספת משפחה לקהילה, עוזרת ומסיעת לביסוס הקהילה וקיומה.

המגורים בסמוך לבית החולים הקלו מאוד על ר' נחמיה ומשפחתו, שהצליחו לנהל את ביתם על מי מנוחות יחסית, ובמיוחד עם העזרה והסיוע של בני הקהילה שהשתדלו ביותר לתמוך ולעזור הן בניהול הבית ואף במשמרות על יד התינוקות החולים שכבר גדלו מעט והיו כבני שנה ומחצה, ומה גם שבחסדי ה' המרובים זכו לתקופות ארוכות של מנוחה ונחלה בין האשפוזים, בהם התינוקות שבו לביתם והוקל עוד יותר העול של החולי, ורק אחת לכמה ימים הוצרכו להגיע לבית החולים, לבדיקות וביקורות שונות, כך שר' נחמיה יכל לשוב לתלמודו כמימים ימימה, לשקוד על התורה ולעבוד את בוראו כחפץ ליבו ורצונו האמיתי.

בימים הטובים הללו, בהם חזרו בני המשפחה לתקופות השגרתיות, לא היה מאושר מר' נחמיה שזכה לשבת באהלה של תורה בכל עת ושעה כפי שהיה בעבר, ואף בני הקמיליים שמחו עמו, כשראו מי שוכן קברבם ומה המה מעלותיו הרוחניים, ונתקיימו בו ברכת מרן שליט"א כי יאציל מרוחו הטובה על אחרים, וישפיע עליהם מהודו והתמדתו ומידותיו הטובות והתרומיות ובעיקר בראייה מתמדת של פסגות מרוממות של התמדה ועמלה בתורה הקדושה.

במהלך החודשים הנוספים זכתה הקהילה בהצטרפותם של משפחות רבות אחרות שחיזקו את קיומה של הקהילה ואיפשרו לעשות מניני תפילה נוספים, ועל כולנה התחלת הקמת מוסדות לימוד לבני ובנות הקהילה, ונראה היה שקיומה של הקהילה היה לעובדה קיימת שכבר לא תאלץ להתמודד עם הקשיים שעברו וסבלו הראשונים. אך כנראה הוצרכו בני הקהילה לתוספת זכויות הבאים מתוך קשיי התמודדות, ומה גם שהסטרא אחרא לא השלימה עם מציאות זו, ולכך המשיכו להתמודד עם קשיים שונים, ועדיין לא באו אל המנוחה והנחלה.

התיקון המיוחד שהוצרכו ר' נחמיה ומשפחתו לעבור בלידת ילדיהם התאומים החולים, כפי הנראה התקרב אל סיומו במעבר לקהילה החדשה להיות מאבני הפינה בהקמתה, וזאת כפי שניכר היה במצבם הרפואי שהלך והשתפר יחד עם גדילתם בשנים, ולקראת היותם כבני שנתיים ומחצה, זכו כי רוב הזמן היו בביתם עם בני המשפחה, והביקורים הרפואיים והאשפוזים הפכו לרחוקים יותר, ומתוך תקוה שככל שיעברו הימים יתחזקו בגופם ויוכלו להשתלב במסגרת גני הילדים של התלמוד תורה שהוקם, ויזכו לגדלם יחד עם שאר ילדיהם לתורה וחופה ומעשים טובים.

עקב דרגתו הרוחנית הגבוהה והיותו דוגמא לדרכי העלייה בתורה ויראה, שימש ר' נחמיה בתפקידו הלא רשמי, כאחד מחשובי הקהילה. מה גם ששליטתו המדהימה בש"ס וידיעותיו הרחבות בהלכה למעשה, הציבוהו כדמות השניה בחשיבותה אחרי המרא דאתרא, כאשר בכל עת בה נפקד מקום המרא דאתרא, ידעו הכל כי ניתן לשאול הלכה למעשה את ר' נחמיה, מלבד מה שאפשר לשאול אותו בכל דבר וענין תורני ולקבל תשובה ברורה ומיוסדת על אדני פז.

זאת ועוד זכה ר' נחמיה לנטת בלב הצעירים הרבים שהיו בקהילה, מושגים גבוהים ונעלים בשאיפות רוחניות והעמידה בהם, ונענה היה לבקשת השואלים להורות להם את דרכי העלייה בהר ה' והצמיחה הרוחנית, בהצבת יעדים ברורים והעמידה בהם בכל מחיר, כשמספר לכולם את דברי שניאור בעל המכולת שזכונו לברכה, שהציב לפניו את יסודות החיים האמתיים, כיצד לעשות בהם את רצון בוראו וחפץ יוצרו, בלא להבהל מנסיונות ובהתגברות עצומה לעמוד בקבלותיו גם במחיר של ויתור על אכילה ושינה ומאורעות משפחתיים וכל מיני דברים אחרים שאינם בגדרי פיקוח נפש, כאשר הציר הסובב את החיים הוא הידיעה מה ה' שואל מעמו, וכיצד יעשה זאת על הצד הטוב ביותר.

סביב ר' נחמיה התאספו קבוצת אברכים צעירים שביקשו להוסיף ולהתעלות, ובהדרכתו הצמודה ובעיקר בהנהגתו המיוחדת של תורה ועמלה בהתמדה מיוחדת יחד עם מאור פניו והשקעתו בתפילות, שימש עבורם כמגדל גבוה עם מדורת בית המוקד בראשו, אשר לאורו הלכו ובנתיבותיו צעדו להיות עבדי ה' העושים רצון בוראם וחפץ יוצרם בלבב שלם ומוסיפים להתעלות ולצמוח בתורתם בהתמדה וברוב עמל.

הרצון לבסס את הקהילה כדי שיהיו בה מספר רב של משפחות שיאפשרו את ניהולה התקין והראוי עם מוסדות תורה לכל הגילאים, הצריך עבודה רבה וקשה לשכנע משפחות שיעזבו את מקום מגוריהם ויעברו לקבוע את משכנם בתוככי הקהילה, והיתה כרוכה בחיפוש ועזרה במתן תנאים טובים ומתאימים לכל משפחה חדשה. ועל מלאכה קשה ומייגעת זו הופקד גרשון שהיה הרוח החיה אשר זכה לעמוד מאחורי יסוד והקמת הקהילה מהמסד ועד הטפחות, ופעל בכל עוז למענה לקיימה ולבססה.

למרות רוב פעילותו של גרשון בהבאת משפחות נוספות, הקהילה לא גדלה וצמחה כראוי כמצופה, שכן היו לא מעט משפחות שהתקשו להתערות בה ולקבוע בה את משכנם לימים רבים, ובכל עת נשמע על משפחה נוספת שפרשה ועזבה והלכה להתגורר במקום אחר, ונדמה היה שבלעדי עבודתו הרבה והתמידית של גרשון בהבאת משפחות נוספות, כבר מזמן ההגירה והעזיבה היו מכריעים את הקהילה וגורמים להצטמקותה ואף לסגירתה.

הקושי הגדול בכל העזיבות הללו היה, כי הם היו בקרב הטובים והמובלחים, המתמידים והלמדנים ובעלי החסדים. ואילו אותם יחידים שהצליחו להסתנן לתוככי הקהילה ופועלים מתוכו כשליחי השטן לפגוע בכל דבר שבקדושה, הם נאחזו במקום בלא כל מחשבות עזיבה, כאשר הגרוע והקשה שבהם היה 'אליעזר בעל המחלוקת', אותו לץ אומלל, שמגיע לו בדין תואר "עם הארץ דאורייתא", אשר משום מה אוחז מעצמו כתלמיד חכם ובעל דעת תורה, וידיו רב לו בכל דבר מחלוקת וערעור על דברי גדולי ישראל, שכל הממונים התחרטו אלף פעמים על קבלתו לקהילה, שלמבל מה שהיה הסיבה לעזיבתם של אחרים, כלל לא העלה בדעתו להפסיק לחבל ולהרוס ולפגוע.

מציאות עצובה זו של עזיבות תכופות גם ממשפחות אשר נדמה עליהם שכבר קבעו את משכנם בקהילה והינם חלק בלתי נפרד ממנה, גרמה להרהורי דברים רבים אם בכלל יש עתיד לקיומה של הקהילה, שהרי לא לעולם חוסן, ובלתי ניתן להתחייב בכל עת שימצאו משפחות חדשות שיבואו להתגורר בה על מנת שיעזבוה בעוד תקופה, במיוחד שהיו לא מעטים שרכשו את דירת מגוריהם בקהילה, ואם תהיה קריסה, הרי שיפסידו את מעותיהם, ואולי כדאי להם להקדים למוכרה לפני הנפילה כדי שלא יעמדו בפני שוקת שבורה בשעת הקריסה את תבואה.

המרא דאתרא שנפשו חשקה בעסק התורה ועמלה בהתמדה רבה, כפי שהורגל כל ימיו עד למינויו זה, היה עסוק רבות בתפקידו החשוב להשתית את הקהילה על חיי התורה וקיום מצוותיה, לעזור ולסייע בעצה ובתבונה בהעמדת מוסדותיה יחד עם הדאגה לכל יחיד ויחיד, וגם הוא ראה כיצד כל מלאכתו הגדולה והקשה עומדת בפני קריסה, ומה גם, שדרך העולם, כי מחשבות ודיבורים כאלו אודות שבר קרוב, עלולים אכן להביא קהילה למצב של נטישה וקריסה, על כן פעל רבות לחזק את בני הקהילה לראות את מעלותיה והחשיבות הרבה שיש בה לכל יחיד, והשתדל רבות לדבר על ליבם של עוזבים פוטנציאלים לנסות לשכנעם שינסו עוד תקופה מה עד להחלטתם הגורלית שיש לה השפעה שלילית על אחרים, אך למרות פעולותיו הרבות בעניין, ראה כיצד הסטרא אחרא עומדת מולו עם כוחות איתניים במטרה להביא לקריסה המוחלטת של הקהילה.

כשהרגיש המרא דאתרא כי באו מים עד נפש, ועוד משפחה חשובה ומרכזית בקהילה הודיעה על עזיבה קרובה, נסע למרן שליט"א וסיפר לו את המצב הכואב לאשורו, ושאלו שיורה לו את הדרך שילך בה והמעשה אשר יעשה, האם ינסה לשכנע משפחות לבל יעזבו את הקהילה, או עדיף כבר להרים ידים ולכנס את כולם ולהחליט יחדיו על סגירת הקהילה וכל אחד ילך לו לחיים ולשלום.

חס ושלום, חס ושלום, השיבו מרן שליט"א, יהודי לא מרים ידים בייאוש, ובודאי שלא יעשה מעשה לסגור קהילה, במיוחד שיש עליו אחריות רבה על כל בני הקהילה, ולא כל אחד יצליח להתבסס מחדש במקום אחר, ומה גם שישנם כאלו המתגוררים בדירות שלהם ואף אם יצליחו למוכרם יהיה זה במחיר נמוך בו לא יוכלו לרכוש לעצמם דירה במקום אחר.

עצה אחרת וטובה יש לי עבורך, השיבו מרן שליט"א, תאסוף את כל בני הקהילה למעמד גדול וחשוב, בהשתתפות רבנים רבים מכל האיזור, ובו תכריזו על מינוי דיינים מומחים ובעלי נסיון, והקמתו של 'בית דין צדק' בתוככי הקהילה, ופעילות בית הדין בקהילה תביא לכך שיהיה קיום וביסוס לקהילה לאורך ימים ושנים.

מלווה בעצתו הטובה של מרן שליט"א שב המרא דאתרא למקומו, והכל לעשות כפי הוראת התורה הקדושה, ולאחר בירור והשתדלות מרובה מצא שני דיינים מומחים שהסכימו לבוא אחת בשבוע לקהילה לשמש יחד עמו כ'בית דין קבוע', וכדברי מרן שליט"א, עשה מעמד גדול וחשוב בהשתתפות רבנים רבים, בו הכריז על מינוי הדיינים והקמת בית הדין, כשמוסיף ואומר שפעולה זו נעשתה לאור עצת מרן שליט"א כדי שיזכהו לקָנֶם לקהילתם.

בסיום המעמד הגדול, הבחינו רבים מבני הקהילה כי 'אליעזר בעל המחלוקת' אשר הגיע להשתתף בו, בדרכו המעוותת מצא בקעה להתגדר בה, והחל להקיל סביבו את כל אותם צעירים שלא התחברו מספיק לתורה ועמלה, ועדיין המה 'פוסחים על שתי הסעיפים', ואל החליטו לעצמם אם נאמנים המה להוראות גדולי ישראל, ובפניהם הפך את עצת מרן שליט"א ללעג וקלס, באומרו דברי הבל, כי מחמת זקנותו אינו מודע לסובב אותו, וכנראה נכדיו עבדו עליו וגרמו לו לחשוב שעוזבי הקהילה הם מחמת מריבות שונות ועל כן הציע להקים בה בית דין, ואילו היה יודע כי סיבת העוזבים שונה לחלוטין, בוודאי שכלל לא היה מייעץ כך.

חבורת הצעירים שסבבה את ר' נחמיה וקיבלה ממנו אורחות חיים, היו בה גם כמה שהתפתו אחר יצרם להקשיב ל"טענותיו הקשות" של אותו רשע על מרן שליט"א, ומוחם התערב והחל להשתבש מדברי המינות ששמעו, ולכך באו אל ר' נחמיה וביקשו לשמוע ממנו את דברי חיזוקו כיצד יסירו מליבם את מה שנכנס לתוכו לבל יושפעו ממנו חלילה לרעה.

השיבם ר' נחמיה, ראשית יש לדעת כי כבר אמרו חז"ל על הברנשים שכמותו המלעיגים על דברי חכמים שדינם הוא בצואה רותחת, וכבר מזמן איבדו את חלקם לעולם הבא, ומה גם שאמרו, כי כל המהרהר אחר רבו כמהרהר אחר השכינה, ועל כן צריך להזהר ולהתרחק מאלו והדומים להם הרבה יותר מאשר ממחבל החמוש בכלי משחית ומחפש לפגוע ולהרוג.

ולעיקר הטענה של אותו גם הארץ, אם אתם מבקשים עליה תשובה, זה קצת טענה עליכם כי איננכם מקיימים הלכה פסוקה כדת וכירא ה', שכתב השולחן ערוך (אור"ח סי' רפ"ה ס"א וס"ב), שחייב כל אחד להשלים פרשיותיו עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום או פירוש רש"י, וירא ה' מקיים שניהם, שלומד הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום ואחד פרש"י, ואילו הייתם מקיימים הלכה זו כדת של תורה ויראי ה' בשבוע זה, הייתם מבינים עוד יותר כיצד דברי מרן שליט"א הם אמת וצדק, אף בלא שנודעו לו הסיבות לעזיבתם של המשפחות, ועל אחת כמה וכמה שכבר אמרו חז"ל על הלומד תורה לשמה שמגלים לו רזי עולם, ואף רוח הקודש מדברת מתוך גרונו, ובזכות עצתו הטובה נזכה לביסוסה וקיומה של הקהילה, ואולי גם להסתקלותם של כל אותם משחיתים, וכך יהיה תוספת קיום לקהילתנו הקדושה.

מנין בפרשתינו עפרש"י
הבינו השואלים כי דברי מרן שליט"א המה אמת וצדק?

תשובה ל"סיפור ושאלה בצידו" משבוע שעבר

בתשובה לשאלה, מנין בפרשתינו עפרש"י הבין ר' זכריה את כוונת דברי מרן שליט"א, שניתן ללמוד ממנה אורחות חיים, שכאשר יהודי נמצא בדרגה גבוהה ורמה, שלומד שלוש סדרים בהתמדה רבה מתוך עמל ויגיעת התורה, אינו צריך לעשות כל השתדלות עבור השגת מעות הנצרכות לנישואי הילדים, ויוכל לזכות לישועות באופן שמימי ובלתי צפוי בעליל, ויש לה' מספיק דרכים טובים לישועתו הקרובה, וכפי שאכן ה' שלח עבורו, אך בעקבות מעשיו הספיד הכל. ר' זכריה הבין ולמד את היסוד החשוב הלזה, וזאת מדברי רש"י א' ח', עה"פ, "רָאָה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ אֶת הָאָרֶץ בֹּאוּ וּרְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לַאֲבֹתֵיכֶם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם וּלְזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם", וביאר רש"י, "בֹּאוּ וּרְשׁוּ. אין מעיר דבר ואינכם צריכים למלחמה, אלו לא שלחו מרגלים לא היו צריכים לכלי זיין". מבואר בדברי רש"י, כי במצבם הנעלה של ישראל בדור דעה של יוצאי מצרים, כלל לא נזקקו ונצרכו להשתדלות, וכל השתדלות רק גרמה לסילוק הברכה והישועה ואף לנזק, כי אילו היו מאמינים בה' בדבריו על טובת הארץ ולא שלחו מרגלים, הרי המלחמה לכיבוש הארץ היתה מתנהלת בדרך הקלה ביותר בלא כל מאמץ מבחינתם, ואף בלא כל שימוש בכלי זיין, וכיון שעשו ישראל השתדלות זו של שליחת המרגלים, מלבד עצם הנזק העצום שהיה להם בעקבות כך, שנכשלו אחריהם ונגזר עליהם להשאר במדבר ארבעים שנה עד מות כל הדור ההוא, עוד הפסידו את הישועה הגדולה לנצחון פלאי בכיבוש הארץ בלא כלי זיין. ומכאן הינה לר' זכריה ללמוד, כי בדרגתו הנעלה בה ראוי הוא לראות בישועת ה' באופן פלאי, וכפי שמרן שליט"א אמר לו, אילולי שהיה פועל ומשתדל בענין, היה זוכה לראות בישועת ה' בלא כל טרחה ועבודה, וכפי שאינה ה' לפניו להראות לו את ידו המלאה והטובה, אך מאחר ופנה אל השתדלות, הפסיד את המעלה הנשגבה שהיתה לו עד אותה שעה, והוצרך לנהוג בדרכי הטבע לעבוד קשה להשיג את המעות הנדרשות, וה' יזכנו לעשות רצונו בלבב שלם כל הימים.**

תשובות לשאלות המתפרסמות בעלון זה, יש לשלוח בכתב ברור וקריא, בצירוף שם, כתובת וטלפון, עד ליום ג' בשעה 23.00 בלבד לפקס' 9741115 - (08) [מחו"ל: בקידומת 8 - 972 +] (24 שעות)
[או למייל ichudbchidud@gmail.com]

הפרסים לשבוע זה: ספר "ומתוק האור - יצחק אבינו ויעקב אבינו".

עוד **שלשה** זוכים נוספים, כל אחד בספר **"חפצא וגברא - על סדר מועד"**, **אוצר חקיראתו בענייני 'חפצא וגברא' על סדר המסכתות, עם מקורות נאמנים מספרי הראשונים וגדולי האחרונים ועד ראשי הישיבות, בתוספת 'מפתח מפורט'.**

הפרס לשבוע זה על "סיפור ושאלה בצידו": שני זוכים, כל אחד בספר "ליקוטי רבי עקיבא איגר – מועדים ושבת".

להערות, הארות ותגובות וכל עניני העלון, ותרומות והנצחות, יש לפנות למערכת בפקס ובמייל הנ"ל

שמות הזוכים לפרשת במדבר:

בתשטין ז. מודיעין עילית - כמוצא שלל רב עה"ת/ ה"כ
פריילך ש. ירושלים - ומתוק האור שמיטה
חיימזון י. קרית ספר - ומתוק האור שמיטה
בולב צ. בני ברק - ומתוק האור שמיטה
ביטון מ. אשדוד - מטה משה הקדמון
הלפרין מ.צ. קרית ספר - מטה משה הקדמון
הודעה נשלחה/תשלח לזוכים (במהלך החודש הקרוב)

ניתן לקבל כל שבוע את העלון בפקס או באימייל (ללא תשלום), בתוספת ה'סיפור ושאלה בצידו' גבוהל כפול, על שני עמודים. המעוניינים לקבלו, ישלחו את שמם וכתובתם בכתב ברור, בתוספת מס' טלפון לבירורים, לפקס המערכת או למייל: ichudbchidud@gmail.com
המיילים נשלחים ממשרדינו ב'ליקוד' שב'ניו ג'רסי

© כל הזכויות שמורות ל"איחוד בחידוד" ולרבנים הכותבים – מודיעין עילית - ארץ ישראל